

KOMMENTARER
TILL
MIXTUM
COMPOSITUM
LATINSKA PROSATEXTER

sammanställda av Ulf Swedjemark

CAESAR

Inledning: När Caesar år 58 f.Kr. kom som ståthållare till den romerska provinsen Gallien, var det ett betydligt mindre område än det han lämnade år 49 för att börja sin maktkamp med sin tidigare allierade Pompeius. Caesar hade successivt utökat sitt ämbetsområde - utan att ha fått det i uppdrag. I sina årliga ämbetsrapporter - *commentarii* - (totalt sju böcker författade av Caesar och en åttonde av Hirtius) redogör han, skenbart helt objektivt, för sina åtgärder och motiverar varför han s.a.s. måste erövra den ena delen efter den andra. Hans stil är föredömligt klar, och Cicero, som annars inte alls var någon anhängare till Caesar, sätter stort värde på Caesar som författare. För övrigt är det bara när Caesar framträder som författare som han använder jag-form - ämbetsmannen Caesar figurerar i tredje person.

Av bestående intresse är Caesars skildringar av gallers och germaners seder och bruk, sedda från Roms horisont. Här ryms en viss civilisationskritik som kan stämma en nutida läsare till eftertanke och påminna om vår tids diskussioner om I-länder och U-länder.

§ hänvisar till Erik Tidner, *Latinsk grammatik, 2:a uppl.*

- 1 **omnis** (predikativt attribut) 'i sin helhet' **quorum unam** etc. översätts helst passivt 'av vilka en bebos av belgare' **tertiam, qui** 'en tredje av dem som'
- 2 **ipsorum lingua** 'på sitt eget språk' **nostra <lingua>**
- 3 **Gallos** - kasus? satsdel? Obs! i latin brukas folkslags namn där vi i svenska föredrar namnet på landet **Garumna, Mátroa, Séquana** Garonne, Marne, Seine
- 4 **cultus atque humanitas** 'kultur och förfining' **provincia** - avser den äldsta romerska provinsen, nu *Provence*
- 5 **minime** bestämmer **saepe** 'minst ofta = mycket sällan'; tidsbestämningen gäller både *commeant* och *important* **ea, quae pertinent** 'sådant som bidrar'
- 6 **Germanis, qui trans Rhenum incolunt** 'germanerna på andra sidan Rhen' - prepositionsattribut får normalt icke förekomma i latin till skillnad från i svenska
- 7 **virtute praecedunt** 'överträffar i tapperhet'
- 8 **quotidianis proeliis contendunt** ('kämpar i') = 'utkämpar dagliga strider' **cum** 'i det att' **finis -is** m gräns; i plur. ofta 'land'
prohibeo -hibui -hibitum 2 hindra, hålla borta (ngn från ngt *alqm alqa re*)
- 10 **Eorum una pars** 'Den del' **initium capit** 'tar sin början, börjar' a § 101, 4
Rhódanus Rhône contineo -tinui -tentum 2 innehålla; innesluta; av-/begränsa
- 11 **attingo -tigi -tactum** 3 vidröra; nå **ab** § 101, 4
- 12 **vergo - -** 3 slutta; vetta **pertinent** 'när fram' (så även rad 15)
- 13 **spectant in** (eller **inter** rad 15) 'vetter mot, är orienterat i (viss riktning)'
- 16 **eorum hominum** (bestämning till *genera duo*) 'av sådana människor' **aliquo numero atque honore esse** (§ 93, 2) (vara av=) ha något inflytande och anseende
- 17 **plebes -ei** eller **plebs -is** f (det lägre) folket
alqm (in) loco/numero alcis habere/ducere anse ngn som ngn **audeo ausus sum** halvdep. 2 våga **nulli ... concilio** (spärning [§ 204, 7] medför att **nulli** här blir starkt betonat) 'inte till något möte alls' **adhibeo -ui -itum** 2 här 'tillkalla'
- 18 **aes (aeris n) alienum** ('pengar som tillhör en annan') = 'skuld(er)'
magnitudo tributorum (abstrakt för konkret: skatternas storlek) = 'de dryga skatterna'
sese - en av Caesar ofta använd biform till *se*
- 19 **se in servitute alci dicare** (av *dico* 1!) förklara sig som slav(ar) åt ngn
quibus sunt (§ 78) 'som har'
- 20 **alter - alter** den ene - den andre' (Om *equites* - riddarna - rad 48 ff.)

CAESAR

- 21 **rebus divinis interesse** ha hand om religionen **publica** 'samhälleliga' (både samhället och den enskilde offrade tydligen) **procuro** 1 sköta om **religiones** 'religiösa fenomen' (**religio -onis** f ofta: vidskepelse) **intérpretor** dep. 1 tolka
- 22 **magno sunt ... honore** - se ovan rad 16 och *nulli ... concilio* rad 17
- 23 **constituo -stitui -stitutum** 3 bestämma, avgöra **facinus -oris** n (ill)dåd; brott; *facinus ad-/committere* begå ett brott **caedes -is** f mord **hereditas -atis** f arv
- 24 **iidem** § 111 **decerno -crevi -cretum** 3 bestämma **poena -ae** f böter; straff (Obs! *poenas dare* 'ge/betala böter' = straffas)
- 25 **alci rei stare** stå fast vid, följa, finna sig i ngt **interdico -dixi -dictum** 3 utesluta, avstänga ngn från ngt *alci alqa re* - Obs! i passiv konstruktion måste i latin dativen (och ablativen) kvarstå oförändrad och verbet blir opersonligt (3. pers. sing.): "jag utesluter dig" *tibi interdico* - "du utesluts" *tibi interdicitur* **Quibus ... hi** § 161,1
- 26 **numero** etc. se ovan rad 17 **dedeco -cessi -cessum** 3 undvika, gå ur vägen (för ngn *alci*) **aditus -us** m besök
- 27 **sermo -onis** m (vardagligt) samtal **defugio -fugi -fugitum** 3 undfly **quid ... incommodi** § 68, 3 Märk; *incommodus* a 3 olämplig, opassande, skadlig **contagio -onis** f beröring, kontakt **peto petivi petiitum** 3 grundbetydelse: söka; även: begära; anfalla **ius** (*iuris* n rätt) hör till både *petentibus* och *redditur* ('ges, lämnas, meddelas')
- 28 **honos** äldre form för *honor* (i böjda former har stammens -s kommit mellan två vokaler och genom rhotacism övergått till -r som sedan genom analogi införts även i nominativ sing.) **communico** 1 (del)ge
- 29 **praesum -fui -esse** stå i spetsen för, leda (m. dat.) **summam ... auctoritatem** (spärning) 'högsta makten' **Hoc mortuo** (abl. abs.) 'När denne dött'
- 30 **aut - aut** (antingen -) eller **si qui ... excellit** ('om någon är mer framträdande' =) 'den som är mer framträdande' **suffragio, armis** § 203
- 32 **quae regio** 'vilket område' **habetur** 'anses'
- 33 **pareo -ui** - 2 lyda, foga sig efter (m. dat.) **disciplina -ae** f lära
- 34 **reperio répperi** [*repperi*] **repertum** 4 (upp)finna, uttänka **transfero -tuli -latum -ferre** överföra
- 35 **plerumque** adv. mestadels, ofta **discendi causa** genitiv av gerundi(v)um följd av den oegentliga "prepositionen" *causa* översätts med 'för att' + infinitiv **proficiscor -fectus sum** dep. 3 bege sig, resa
- 36 **abesse ab alqa re** ('vara frånvarande från ngt'=) 'ej deltaga i ngt' **consuesco -suevi -suetum** 3 vänja sig; i perf. oftast: vara van, bruka **una** adv. (förstärkande/förtydligande *cum*) tillsammans **pendo pependi pensum** 3 (transitivt) hänga (upp); väga (upp) (och eftersom mynten förr ofta kontrollvägdes även:) betala - skilj härifrån *pendeo pependi* - 2 (intransitivt) hänga = vara hängande **excito** 1 egga, sporra, driva
- 37 **et ... et** dels ... dels, (både ...) och **sua/mea/tua sponte** frivilligt **in disciplinam convenire** gå i lära **propinquus** a 3 (komparativ *propior*, superlativ *proximus*) närbelägen; *propinqui -orum* mpl släktingar
- 38 **versus -us** m vers(rad) **edisco edidici** - 3 lära sig utantill **nonnulli** ('icke inga'=) åtskilliga **vicenos** § 32
- 39 **fas** oböjl. n (gudomlig, moralisk) rätt - **ius iuris** n (av människor stiftad) rätt **litteris mandare** ('överlämna åt bokstäverna'=) 'i skrift nedteckna' **cum** (med konjunktiv av alla tempus) a) eftersom, b) fastän; medan däremot **rebus** 'angelägenheter, affärer'

CAESAR

- 40 **ratio -onis** f (be)räkning; räkenskap, redogörelse; skäl **utor usus sum** dep. 3 använda (ngt *alqa re* - § 95, 3) **id instituisse** 'ha inrättat det så'
- 41 **neque ... neque** varken ... eller, inte ... inte heller **in vulgum efferre** sprida ut bland folket, göra allmänt bekant (*vulgum* maskulin biform i ack. till det vanligen neutrala *vulgus*) **eos qui discunt** 'eleverna, de studerande' **confido -fiscus sum** halvdep. 3 lita på (med dat.) - se § 134, Märk 1 **minus** mindre, alltför lite, inte (tillräckligt)
- 42 **memoriae studere** ('ägnas sig åt minnet'=) 'träna minnet' **quod** (rel anknytning § 162) **accidit** 'detta händer' **fere plerisque** ('nästan de flesta'; på svenska hellre:) 'nästan alla' **praesidio litterarum** = *litteris confisi*
- 43 **remitto -misi -misum** 3 skicka tillbaka; släppa efter på, ge avkall på
- 44 **in primis** (senare ofta skrivet *imprimis*) först och främst **persuadeo -suasi -suasum** 2 a) övertyga (ngn om ngt *alci de alqa re*; med ack. m. inf.), b) övertala (ngn att *alci ut* + konjunktiv); *hoc persuadere* 'övertyga om detta' §§ 84, 2 och 110, Märk **intereo -ii -itum -ire** gå under, dö **anima -ae** f ande(dräkt); själ **alii - alii** somliga - andra
- 45 **hoc** (abl. sing. n.) 'genom detta, härigenom' **maxime** adv. särskilt, framför allt **putant** -styr ack. m. inf. (*excitari*) men när ett personbegrepp är allmänt och obestämt utelämnas det i latin; fyll ut den svenska *att*-satsen med t.ex. det vaga "folk" **metu mortis neglecto** (abl. abs.) 'genom att man kan bortse från dödsfruktan'
- 46 **sidus -eris** n stjärna **mundus -i** m värld, universum; skilj härifrån *mundus* a 3 ren **rerum natura** 'tingens natur, fysik'
- 47 **disputo** 1 resonera; föreläsa **trado -didi -ditum** 3 överlämna; här: lära ut
- 48 **usus/opus est**opers. uttryck 'det behövs' **quod** 'något som'
- 49 **quotannis** adv. årligen, varje år **soleo solitus sum** halvdep. 2 bruka, vara van **uti** (äldre) biform till *ut*; här: 'i det att' **iniurias inferre** utsätta för oförrätter; gå till angrepp
- 50 (**iniurias**) **propulsare** försvara sig (mot oförrätter) **verso** 1 (intensivum till *verto verti versum* 3 vända) ideligen vända; oftast passivum *versor* med reflexiv bibetydelse: ideligen vända sig; uppehålla sig, vistas; ägna sig (åt ngt *in alqa re*) **atque eorum** etc. 'och ju mer framträdande någon är till börd och tillgångar, desto fler vasaller och handgångna män har han omkring sig' (om *ut quisque* [+ superlativ och indikativ], *ita* [+ superlativ] se § 115)
- 51 **Hanc unam gratiam potentiamque** 'Detta är den enda maktposition som'
- 53 **admodum** riktigt, ordentligt, mycket **deditus** (perf. particip till *dedo* 3) hängiven **religionibus** 'religionen, det religiösa' **ob eam causam, qui** 'det är därför som de som'; *qui*-satserna subjekt till *aut immolant aut vovent*
- 54 **pro victimis immolare** högtidligt offra som offer, döda som offer
- 55 **immolatuus** - § 133, 2 **voveo vovi votum** 2 högtidligt lova **administer -ri** m biträde, förrättare; se § 61, 1 **quod** ty, för
- 57 **publice** adv. offentligt; här: 'för hela samhällets/stammens räkning' **eiusdem generis sacrificia** 'samma slags offer'

Exkurs om gallernas (och germanernas) gudar:

I de två följande styckena redogör Caesar för vilka gudar gallerna dyrkar. Han identifierar dem efter likheter med romarnas och grekernas gudar och använder romerska och grekiska namn för dem. (Se vidare nästa sida!)

CAESAR

• **Mercurius** (grek. Hermes) hade enligt romersk-grekisk mytologi en magisk stav, *caduceus*, och tänkes ofta iförd en vidbrättad hatt, *petasus*; så utstyrd tänkte sig gallerna **Teutas** och germanerna **Wodan** (Oden). Denne var också, liksom Mercurius, köpenskapens gud och en som stod i intim kontakt med dödsriket - *Hel* som våra förfäder kallade det - ty Mercurius ledsagade de döda till dödsriket. Romarnas *dies Mercurii* (franska *mercredi*) översattes till svenska *onsdag* och till engelska *Wednesday*. (Namnet *Wodan* är etymologiskt besläktat med tyska *Wut*, 'raseri, vansinne', och svenska växtnamnen *odon* och *odört* - särskilt den sistnämnda är giftig, vilket redan antikens greker visste; den dödsdömde Sokrates avlivades genom att han fick dricka en bägare med gift berett av odört.)

• **Apollo(n)**, sjukdomarnas och läkekonstens gud, skaldernas beskyddare, ljusets och förnuftets gud, erinrar om den nordiske *Balder*. Osäkert är dock om gallernas **Balenus** kan identifieras med Balder.

• **Mars** (grek. Ares), krigets gud, motsvaras av den galliske **Tiu** och den germanske **Tyr**, en gud som inte dyrkades särskilt mycket här i Norden under historisk (d.v.s. senare) tid. Ännu lever dock hans namn kvar i svenska *tisdag*, danska *tirsdag*, engelska *Tuesday*; jfr latin *dies Martis*, franska *mardi*. - Tyr överglänstes av **T(h)or**, åskans gud, som på grund av denna sin egenskap identifieras med romarnas *Iup(p)iter* [< *Iov-pater*; *Iov* innehåller samma stam som grek. *Zeus*]; jfr latin *dies Iovis*, franska *jeudi*, engelska *Thursday*, svenska *torsdag*. Hos gallerna hette Tors motsvarighet **Esus**.

• **Minerva**, romarnas motsvarighet till grekernas *Pallas Athena*, bl.a. de kvinnliga slöjdernas gudinna, vet man inte vem man skall jämföra med hos gallerna.

• **Dis** (=dives) **pater** ('den rike fadern'), grekernas *Pluto(n)*, ('den rike'; jfr *plutokrat/i* 'kapitalist/-ism'), gallernas **Cernunnos**. Eftersom både galler och germaner ansåg sig härstamma från dödens, mörkrets gud, är det naturligt att de räknar tiden efter nätter, ej efter dagar. Därför heter det också i t.ex. den isländska sagan om Gunnlaug Ormstunga, när Gunnlaug vill göra upp med sin rival: "‘Nu vill jag bjuda dig holmgång här på tinget inom tre nätter ...’ Och när tre nätter var lidna, gjorde de sig i ordning till holmgång."

58 **Deum** (=deorum) 'Av gudarna' **colo colui cultum** 3 odla; bebo; dyrka **simulacrum -i** n bild

hunc <esse> ack. m. inf. beroende av *ferunt* ('man berättar') **inventor -oris** m uppfinnare

59 **quaestus -us** m förvärv, vinst **mercatura -ae** f köpenskap, handel

60 **arbitror** dep. 1 anse, tro I meningen **Post hunc ...** saknas subjekt och predikat - lägg till något lämpligt i svenska!

61 **eandem fere opinionem** 'ungefär samma uppfattning' **Apollinem ... regere**: genom olika ack. m. inf. *referer* Caesar vad gallerna trodde att de olika gudarna hade för "verksamhetsområden" **depello -puli -pulsum** 3 fördriva

62 **opus -eris** n här: hantverk (vanligen: /färdigt/ arbete, verk) **artificium -ii** n här: slöjdkonst [innefattande sömnad, spinning, vävning o.dyl.] **initia tradere** meddela/lära ut grunderna

64 **prognatus** a 3 född, härstammande (från ngn *ab alqo*) **praedico** 1 (Obs!) förkunna, meddela **prodo -didi -ditum** 3 ge fram: a) berätta, b) förråda

65 **spatia omnis temporis** 'varje tidsperiod' **finio** 4 avgränsa; indela **dies natalis** 'födelsedag'

66 **mensis -is** m månad **in reliquis vitae institutis** 'i sitt levnadssätt i övrigt'

67 **hoc** (abl. sing. n) ... **quod** 'i detta ... att' **liber libera liberum** fri; *liberi -orum* mpl barn **nisi** (ej inledande egen sats och stående i nekad sats - *non* i nästa rad -) utom, annat än; översatt lämpligen *nisi cum ... possint efter liberos ... non patiuntur*

adoleasco -olevi (-ultum) 3 växa upp, bli vuxen **munus -eris** n tjänst; skatt; gåva

CAESAR

- 68 **palam** adv. offentligt, öppet **adeo -ii -itum -ire** gå till, besöka (ngn *alqm*) **patior passus sum** dep. 3 lida; tåla; tillåta **puerili aetate** § 93, 1 **in publico** 'offentligt' **conspectus -us** m åsyn
- 69 **assisto -stiti** - 3 ställa sig; visa sig - *filium assistere* ack. m. inf. styrd av *turpe ducunt* ('anser det skamligt')
- 71 **studeo -ui** - 2 ägna sig åt, bry sig om (ngt *alci rei*) **Deorum numero ducunt** - se rad 17
- 72 (**ops opis** f) (finns endast i vissa former i sing.; plur. fullständigt) hjälp; resurser, rikedom(ar) (**ád)iuvo iúvi iútum** 1 (Obs!) hjälpa (ngn *alqm*) **Vulcanus -i** m (eldens och smideskonstens gud, grekernas *Hefaistos*) **ne ... quidem** inte ens **fama accipere** ryktesvis höra talas om
- 73 **venatio -onis** f jakt(färd) **studium rei militaris** 'krigsövning, manöver' **in alqa re consistere** bestå av ngt **ab parvulis** 'från /det att de är helt/ små, från barnsben' **labori ac duritiae** (s.k. hendiadys - § 206, 3) 'hårdande strapatser'
- 74 **Qui = Ii qui impúberes** här: 'utan sexuell kontakt' **maximam ... laudem** (spärrning) 'allra största beröm' **inter suos** 'bland sina landsmän' **fero** här: hembära, skörda, vinna
- 75 **hoc** (abl. sing. n) 'genom detta' (d.v.s. *impuberes permanere*) **alii - alii** 'somliga - andra' (i överensstämmelse med de bästa handskrifterna; men många utgivare finner denna läsart otillfredsställande och ändrar till *ali - ali*, pres. inf. passivum av *alo alui al(i)tum* 3 föda = nära, ge näring; befrämja) **statura -ae** f hållning, gestalt **vires nervosque** 'kroppskrafter och muskler' **confirmo** 1 här: stärka **Intra annum vicesimum** 'Före tjugo års ålder'
- 76 **feminae notitiam habere** ('ha bekantskap'=) 'vara intim med en kvinna' (jfr det likabetydande *feminam /cog/noscere*; 1 Mos. 4:1 i *Vulgata*: "Adam vero cognovit Havam uxorem suam quae concepit et peperit Cain", i 1917 års svenska översättning: "Och mannen kände sin hustru Eva, och hon blev havande och födde Kain". (I 1999 års översättning: "Mannen låg med sin hustru...") I Catullus' Lesbia-dikt LXXII är både *nosse* [=novisse] och *cognovi* dubbeltydiga: "Dicebas quondam solum te nosse Catullum" och "Nunc te cognovi") **in turpissimis rebus habere** 'anse som något av det skamligaste'
- 77 **victus -us** m föda, kost, mat (: 'det man lever av'; jfr *vivo vixi victum* 3 leva; jfr i lite äldre svenska *viktualieaffär* 'livsmedelsaffär')
- 78 **modus -i** m mått, sätt; måtta, gräns; här: lott **fines ... proprios** (spärrning) 'ett alldeles eget område' **magistratus ac principes** - subjekt till *attribuunt* (rad 80) **in annos singulos** 'för ett år i sänder'
- 79 **gens gentis** f här: stam **cognatio -onis** f släkt; *gentibus cognationibus hominum quique* [=et *eorum qui*] *una* [adv. - se rad 36] *coierunt* 'stammar och släkter och dem som slutit sig samman med dessa' (dativobjekt till *attribuunt*) **quantum agri** § 68, Märk (se även nästa rad här) **quo loco = eo loco quo**
- 80 **videre** (i passivum ofta:) synas lämplig; *quantum ... agri* 'så mycket åkermark som synes lämpligt och det på en plats som tycks passande' (satsen ackusativobjekt till *attribuunt*) **attribuo -tribui -tributum** 3 tilldela **anno post** 'året därpå' **alio** (här adv.) till ett annat ställe **cogo coëgi coactum** 3 samla; tvinga
- 81 **capti** - behöver ej översättas enligt § 97, 2 **commúto** 1 byta (ngt mot ngt *alqd alqa re*) **latus** a 3 vidsträckt
- 82 **expello éxpuli -pulsum** 3 fördriva (ngn från ngt *alqm alqa re*) **accuratius** (komparativ adv.) 'för noga, för ordentligt'
- 83 **vitandos** - bestämmer även *frigora* (§ 57, 1 sist); *ad* + gerundivum se § 142, 4 **qua ex re** 'till följd varav, som får till följd att' **factio -onis** f parti, gruppering
- 84 **nascuntur** - notera att predikatet står i indikativ som anger att det är författarens kommentar, ej ett referat av vad germanerna anser, vilket skulle ha markerats med s.k. oblik konjunktiv (jfr § 198) **animi aequitate** 'i inre balans; nöjd och belåten'

CAESAR

- 85 **opes** - rad 72 **cum potentissimis** - s.k. comparatio compendiaria (förkortad jämförelse) - = *cum potentissimorum* [*opibus*] (§ 90 sist) **aequo** 1 jämför, göra lik
- 86 **maxima laus est** - styr inf. *habere* **quam latissime** § 103, 2, Märk b **vasto** 1 skövla; *vastatis finibus* abl. abs. som lämpligen översätts genom samordning med *habere*
solitudo -tudinis f ödemark
- 87 **proprius** a 3 egen; karakteristisk, utmärkande (för ngt *alcis rei*) samordna **expulsos** med **cedere**; *cedo cessi cessum* 3 ge vika (för ngn *alci*); gå ifrån, lämna (ngt *alqa re*)
finitimi -orum mpl (subst. adj.) grannar, grannfolk **prope** adv. i närheten
- 88 **consisto -stiti** - 3 ställa sig; slå sig ner, bosätta sig **simul** adv. samtidigt **fore** - vilken form av *esse*? **tutus** a 3 trygg, säker **repentinus** a 3 plötslig, oförmodad
incursio -onis f an-/överfall
tollo sustuli sublatum 3 lyfta: a) lyfta upp; höja till skyarna, b) lyfta bort; undanröja, mörda
- 89 **bellum inferre** börja krig **qui ... praesint** § 164, 1
- 90 **nex necis** f död
- 91 **pagus -i** m by (i medeltida latin med bibetydelsen 'by som bevarar de gamla sedvänjorna och trosföreställningarna' - på landet är man ju efter sin tid; det här till bildade *paganus* kommer att betyda 'hedning' och 'hednisk' såsom i engelska *pagan*) **inter suos** - rad 74
minuo -ui -utum 3 minska; *controversias minuere* slita tvister
- 92 **latrocinium -ii** n plundringsfärd, stråtröveri **infamia -ae** f vanrykte **ea** ('sådana') **fieri** - ack. m. inf. styrd av *praedicant*
- 93 **desidia -ae** f lättja **causa** - se rad 35 **ubi quis** 'så snart som någon'
- 94 **concilium -ii** n möte, ting **dixit** - uppträder här i dubbel funktion; först som sägeverb styrande ack. m. inf. *se ducem fore* ('sagt att han ...'), sedan som viljeverb styrande en s.k. ren konjunktiv *profiteantur*, i stället för en sats inledd av *ut* ('och [sagt till=] uppmanat att...') - fler exempel i § 171, 2, Märk och 3, Anm. **qui sequi velint** - subjekt till *profiteantur*; *qui = ii qui*
profiteor -fessus sum dep. 2 anmäla sig **ei = ii et ... et** både ... och
- 95 **auxilium -ii** n hjälp, bistånd **polliceor -licitus sum** dep. 2 lova
- 96 **qui ex his** 'de av dessa som' **in ... numero ducuntur** - se rad 17
omnium rerum fides 'tilltro i vilken sak som helst'
- 97 **dérog** 1 fränkänna (ngn ngt *alci alqd*)
- 98 **hospes -itis** m gäst(vän), värd **fas** - rad 39 **qui** = *eos qui*
prohibeo -ui -itum 2 hindra; hålla borta, skydda
- 99 **sanctus** a 3 helig; här: okränkbar (såsom en diplomat idag) **habent** = *ducunt* = *putant*
pateo -ui - 2 stå/vara öppen **victus** - ovan rad 77 **communicatur** 'delas med dem'
- 100 **súpero** 1 överträffa; besegra **ultro** adv. självmant, frivilligt
- 101 **propter** prep. m. ack. på grund av **inopia -ae** f brist; fattigdom **trans** prep. m. ack. på/till andra sidan av **colonias mittere** förlägga kolonier/nyodlingsområden
quoniam (subjunktion) emedan
- 102 **egestas -atis** f fattigdom **patientia -ae** f lidande; tålamod; här: tålamodsprövande/kärvt läge
eodem victu et cultu corporis utuntur (asyndetiskt tillagd fortsättning - § 203) 'och äter och tränar sin kropp på samma sätt [som förr]'
- 103 **Gallis** - dativobjekt till *largitur* **autem** - markerar fortsättning på *quoniam*-satsen
notitia -ae f kännedom, bekantskap **multa** (ack. plur. n) - objekt till *largitur*
- 104 **ad copiam atque usus** 'för god tillgång och dagligt bruk' **largior** dep. 4 ge frikostigt/i överflöd **paulatim** adv. så småningom **assuefacio -feci -factum** 3 göra van, vänja

CICERO

- 1 (grundtal+) **annos natus** (grundtal+) år gammal
- 2 **dominatus -us** m herravälde, (högsta) makt **Qua pulchritudine (praeditam) urbem, quibus opibus praeditam civitatem** - översätts bäst med huvudsatser, tex. 'Hur skön var inte den stad och hur rik var inte den stat' medan den latinska huvudsatsens predikat, **tenuit**, får bli predikat i en relativsats ('som han höll') **praeditus** a 3 försedd, utrustad (med ngt *alqua re*)
- 3 **atqui** (må ej förväxlas med *atque!*) dock, lika fullt **scriptum accipere** (mottaga/inhämta såsom skrivet=) läsa
- 4 **in rebus gerundis** (arkaisk form = *gerendis*) 'i sin offentliga verksamhet'
- 5 **ex** här: till följd av **quo** §§ 160, 2 och 162
- 6 **omnibus intuentibus** - dativ (bestämn. t. *videri* 'synas, tyckas') **intueor -túitus sum** dep. 2 se (mot), vara inriktad på **ea ipsa (quae)** (n pl) § 112, 3 **ne...quidem** inte ens
- 7 **cónsequor -secútus sum** dep 3 (upp)nå
- 8 **Qui** § 162 **cum** § 182 (bisatsen innehåller tre predikat, huvudsatsen börjar med *credebat* rad 10) **honesto loco nasci** härstamma från en ansedd familj **alius alio modo** § 117, 2
- 9 **-que** samordnar två predikat i *cum*-satsen (*esset + abundaret*) **abundaret, haberet** § 203 **et...et** både...och **familiaritas -tatis** f vänskapsförbindelse, umgänge **consuetudo -tudinis** f vana; umgänge **aequal. f. - c. propinqu.** kiasm (§ 204, 6)
- 10 **more** - se lex. *mos* 1 **amore coniunctos** 'knutna till sig i en kärleksförbindelse' **credo** (+dat.) tro på, lita på
- 11 **iis ... et quibusdam conv. et fer. barbaris** (rad 12.) - dativobj. t. *committebat* (rad 12)
- 12 **corporis custodiam** 'bevakningen av sin kropp/person' **committo -misi -misum** 3 anförtro (ngn ngt *alci alqd*)
- 13 **carcer -ceris** m fängelse (*carcer* förr i svenska särsk. om gymnasie- och universitetsarrester) **quodam modo** (användes för att dämpa en metafor, 'på något sätt' ung. =) 'liksom, så att säga'
- 14 **quin etiam** till och med **sordido ancillarique artificio** 'i ett tarvligt hantverk, passande för slavinnor'
- 15 **regiae virgines** 'prinsessorna' **ab his ipsis** 't.o.m. från dessa'
- 16 **ferrum -i** n järn; redskap av järn, t.ex. sax, kniv, svärd **instituo -stitui -stitutum** 3 instifta; förordna, bestämma **candeo -ui** - 2 vara vit(glödande)
- 17 **iuglans -glandis** f valnöt(sträd) **putamen -minis** n skal **aduro -ussi -ustum** 3 bränna bort
- 18 **sic ut** 'under den förutsättningen att', 'endast om'
- 19 **omnia -ium** npl hela omgivningen **ante** adv. i förväg, först
- 20 **eius fossae transitum ponticulo ligneo coniunxisset** (fritt) 'lagt en vindbrygga av trä över denna vallgrav'
- 21 **detorquebat** - imperfekt kan här i sv. uttryckas med 'jämt/alltid'
- 22 **idem** - § 111 **in communibus suggestis** 'i offentliga talarstolar' **contionor** dep 1 hålla tal till folket, tala offentligt
- 23 **pila ludere** spela boll (olika typer av bollspel praktiserades av greker och romare; bollen var av läder, fylld antingen med något mjukt eller med luft, och kastades och fångades med händerna) **poneret** 'tog av sig'
- 24 **hic** adv. härvid
- 25 **uterque utraque utrumque** båda (Obs! sing. i lat.)
- 26 **alter, alter** den ene, den andre **viam interimendi sui** 'ett sätt att undanröja honom'
- 27 **tulerit** (perf. konj. [av *fero*] - se § 153, II); *fero* här figurligt: bära = stå ut med, råka ut för, drabbas av **quem ... ama<ve>rat** 'den som han hade älskat'

CICERO

- 28 **impotens** a 1 obehärskad
- 29 **hic, ille** här: den ene, den andre
- 30 **quamquam** här: och dock **iudico** 1 (be)döma; klargöra
- 31 **commémoro** 1 erinra om, påpeka **copias eius, opes** 'hans rikedomar och tillgångar'
- 32 **aedes/is -is** f sing: tempel; plur: bostad, palats
- 34 **iubeo** + passiv inf. låta + aktiv inf.
- 35 **strato** (av *sterno stravi stratum* 3 sträcka ut; bädda) bestämning t. *lecto*; **pulch. textili stragulo, ... picto** bestämning t. *strato* **pingo pinxi pictum** 3 dekorera: måla; brodera
- 36 **ábacus -i** m litet prydnadsbord **eximia forma** 'av utsökt skönhet' el. 'utomordentligt vackra' - abl. qualitatis (§ 93, 1); troligast ej bestämning t. *mensam* utan t. *pueros* (jfr nedan rad 40 *pulchros minsistratores*) **puer -i** m här (som ofta): slav, tjänare (jfr eng. *boy*, franska *garçon*)
- 37 **nutum alcis intueri** ge akt på ngns minsta vink **aderant** 'där fanns'
- 38 **odor -oris** m här: rökelse; plur: olika sorters rökelse **mensae** - vid serveringen av nya rätter sattes nya färdigdukade bord fram
- 39 **mihi videor** (jag synes mig=) jag tycker själv (att jag ...) **In hoc medio apparatu** 'Mitt under denna härlighet' **fulgentem gladium** 'ett gnistrande blankt svärd' **e lacunari saeta equina aptum** 'fästat i kasett-taket med ett (häst)tagelstrå'
- 40 **ut impenderet** 'så att det skulle sväva över'
- 42 **exoro** 1 (tigga och) be
- 44 **terror -oris** m skräck, fruktan; här: hot **integrum est** 'det står fritt' **remigraret, redderet** - § 203, 1
- 45 **Iis** hör till *erratis*; för betydelsen av *iis* och *ea* se § 170, 1 **adulescens improvida aetate** fritt: 'i ungdomligt oförstånd' (jfr §§ 61, 1 och 93, 1)
- 46 **committo -misi -misum** 3 begå, göra sig skyldig till **sanus - salvus** - Obs! assonansen (*sa - sa*)
- 47 **quantopere** (<*quanto opere*) i hur hög grad, hur mycket **amicitia -ae** f vänskap(sförbindelse) **infidelitas -tatis** f otrohet; opålitlighet **extimesco -ui** - 3 bli/vara paniskt förskräckt för **declaravit in Pythagoriis duobus illis** 'visade han i fråga om de där två (allmänt kända: *illis*) pythagoréerna' (*pythagoré* anhängare till Pythagoras, medlem i ett av Pythagoras instiftat brödrasamfund)
- 48 **quorum** § 162 **alterum vadem mortis accepisset** 'hade accepterat den ene som garant för sitt dödsstraff' [den ene hade alltså lovat att låta sig dödas i stället för sin dödsdömd kamrat, om inte denne infann sig när domen skulle verkställas] **accepisset, fuisset** (nästa rad) § 203, 1
- 49 **praesto** - se lex. 1 **praesto Utinam ... adscriberer!** 'Om jag ändå kunde inlemmas som tredje part i er vänskap!'
- 50 **quam erat miserum** 'hur sorgligt var det inte'
- 51 **homini praesertim** etc. (apposition till *huic* rad 49) 'särskilt som han var en sedan barndomen bildad man, väl förtrogen med den vetenskap och konst som är värdig en fri man'
- 52 **Musicorum** t.o.m. **tragicum** - början på ett led som på grund av det långa inskottet glöms bort och icke får sin grammatiskt korrekta fortsättning (i rad 55), med andra ord: en anakolut; översätt: 'Men (att) han var mycket intresserad av musik och även tragediförfattare'
- 53 **suum cuique pulchrum est** 'var och en finner det egna vackert'
- 54 **qui sibi optimus non videretur** - se ovan rad 39
- 55 **se habere** förhålla sig
cultus et victus (hendiadys § 206, 3) 'kultiverat umgänge'

LIVIVS

- 1 **Ardea -ae** f. rutulernas huvudstad, belägen i Latium söder om Rom i en sumpig trakt, en malariahärd **ut** (komparativ konjunktion med indikativ) såsom; här: för att vara **praepollens** a. 1 mäktig, betydande **Eaque** 'Och detta': när ett pronomen är subjekt och ett substantiv predikatsfyllnad rättar sig pronomenet i latin efter substantivet, här *causa*
- 2 **causa -ae** f. orsak (till ngt *alcis rei*); *causa* kan också vara en efterställd preposition: *belli causa* kan betyda a) 'orsak till kriget', b) 'på grund av kriget' **cum ... tum** (rad 3) såväl ... som **ditor** dep. 1. göra sig rik (eller, som det heter på lite äldre sv., rikta sig) **exhaurio -hausi -haustum** 4. uttömma, utblotta
- 3 **praeda -ae** f. byte **delenio/delinio** 4. blidka, mildra **popularium animos** 'folket' **praeter** prep. m. ack. vid sidan av, utom, bortsett från **superbia -ae** f. övermod; *alia superbia* 'övermod i andra ting'
- 4 **infestus** a. 3 fientlig, hätsk; '(folket) som var hätskt' - *etiam quod* 'också för att') **faber fabri** m. timmerman **ministerium -ii** n. tjänst **se ... habitos** [scil. *esse*]: ack. m. inf. styrd av *indignabantur*
- 5 **indignor** dep. 1. harnas över **Tentata res est** 'Ett försök gjordes/Det prövades' **ímpetus -us** m. (storm)anfall **parum procedere** ha föga framgång
- 6 **obsidio -onis** f. belägring **munitio -onis** f. befästningsverk **coepti** [scil. *sunt*]: passivum genom attraktion vid passiv inf. (så ofta vid verb som betyder 'börja' resp. 'sluta') **premo pressi pressum** 3. pressa, ansätta
- 7 **stativa -orum** npl. ståndläger (: ett läger avsett för långvarigt bruk) **commeatus -us** m. möjlighet att komma och gå, permission **primores -um** mpl. de förnämsta
- 8 **interdum** adv. ibland **otium -ii** n. fritid
- 9 **comissatio -onis** f. rumlande, nachspiel, eftersläckning **tero trivi tritum** 3. slita sönder; förnöta, förlösa **forte** adv. av en händelse; kan ofta bäst återges med 'råka (göra ngt)' **poto potavi potum** 1. dricka, suppa, festa
- 10 **quisque** var och en **laudare**: infinitivus historicus (§ 131), översätts med imperfekt (jfr sv. "Folket till att ropa hurra" = "... ropade ...")
- 11 **miris modis** 'kolossalt' **certamen -inis** n. strid, tvist **accendo -cendi -censum** 3. tända; i passivum: flamma upp **opus est alqa re** ngt behövs
- 12 **posse sciri** § 196, I **praesto** 1. stå framför, vara överlägsen (ngn *alci*); transitivt: visa; prestera **quin** (i direkt fråga) varför inte; (ofta som en mild uppmaning) **si** 'om verkligen' **vigor -oris** m. kraft, energi **iuventa -ae** f. ungdom
- 13 **inviso -visi** - 3. undersöka **praesentes** 'själva/med egna ögon' **nostrarum** [scil. *uxorum*] **ingenium -ii** n. skaplynne, karaktär **spectatus** a. 3 lätt att se, iögonenfallande
- 14 **necopinatus** a. 3 oförmodad **occurro -curri -cursum** 3. möta (ngn *alci*) **incalesco -calui** - 3. bli varm, het, 'påtänd' **age** (el. *agite*): imperativ av *ago* använd som interjektion: nå(väl); **age sane** 'kör till!'
- 15 **cito** 1. egga, sporra; *citatis equis* (abl. abs.) 'i sporrsträck' **primis se intendentibus tenebris** (abl. abs.); poetiskt uttryckssätt: 'då det första mörkret bredde ut sig'
- 16 **haudquaquam** adv. ingalunda *Ordna: inveniunt Luc. sedentem haudquaquam ut ... sed deditam ...* **nurus -us** f. sondotter
- 17 **déditus** hängiven, (ivrigt) sysselsatt (med ngt *alci rei*) **lúcubro** 1. arbeta vid ljus/nattetid
- 18 **aedes -is** f. tempel; i plur.: (ett) hus **laus laudis** f. beröm; här: pris (i mer konkret betydelse) **penes** prep. m. ack. hos

LIVIVS

- 19 **excipio** här = *accipio* **victor -oris** m. segrare; här adjektiviskt: segerrik; så ock **victrix -icis** f. (rad 31 nedan; eg. segrarinna) **comis** a. 2 vänlig
- 20 **libído -inis** f. lust (särskilt: sexuell lust; så använt av Freud)
stupro 1. våldtaga (även med *per vim*) **cum ... tum**: rad 2
- 21 **castitas -atis** f. kyskhets **incito** 1. egga, driva **tum quidem** 'den gången' **ludus -i** m. spel, lek, upptåg; skola
- 22 **intericio -ieci -iectum** 3. kasta emellan; *paucis interiectis diebus* abl. abs. 'efter några dagar' **inscius** a. 3 ovetande; *inscio alqo* abl. abs. ngn ovetande, utan att ngn vet/visste om det
comes -itis m. följeslagare (att en förnäm romare hade bara en följeslagare var uppseende-väckande och ägnat att väcka misstankar om hans avsikter)
- 23 **ubi** - relativ anknytning **exceptus...cum...deductus esset** § 140,2
ignarus a. 3 okunnig, ovetande (om ngt *alcis rei*); *ab ignaris consilii* 'av dem/folk som var ovetande om hans plan' **hospitalis** a. 2 gäst- **cubiculum -i** n. sovrum
- 24 **ardeo arsi arsum** 2. brinna **postquam** ('efter det att, sedan') följs vanligen av perf. ind., här dock av imperf. ind. = 'då, när' **tutus** a. 3 trygg, säker **circa** här substantiviskt: 'omgivningen' (normalt adv. el. prep. m. ack. omkring) **sopior** dep. 4. sova
stringo strinxi strictum 3. *gladium stringere* dra sitt svärd
- 25 **sinister -tra -trum** a. vänster (även: olycksbådande, allvarlig) **pectus -oris** n. bröst
opprimo -pressi -pressum 3. pressa ned; *sinistraque* etc. 'och med vänster hand höll han kvinnans bröst(korg) nedtryckt och ...'
- 26 **ferrum -i** n. järn; ofta föremål med egg gjort av järn, t.ex. svärd **moriére** biform för *moriéris*
vocem emittere (släppa röst ifrån sig =) säga ett knyst **pavidus** a. 3 rädd; *pavida ex somno mulier* 'kvinnan för forskräckt upp ur sömnen och' ...
- 27 (**ops**) ack. **opem**, abl. **ope**, fullständig plur.: **opes -um** f. i sing. vanl.: hjälp, plur. oftast: resurser (ekonomiska/militära) **prope** adv. nära, i närheten **immineo -ui** - 2. hota
fateor fassus sum dep. 2. bekänna, bikta (liksom den vanligare sammansättningen *confiteor -fessus sum* dep. 2.); *fateri, orare, miscere, versare*: se *laudare* rad 10
- 28 **minae -arum** fpl. hotelser, hot **versare** etc. ('vände det kvinnliga sinnet åt alla håll' =) 'utsatte kvinnan för påtryckningar på alla möjliga sätt'
- 29 **obstinatus** a. 3 envis, orygglig (jfr sv. *obstinat*) **videbat** scil. *eam esse*
inclino 1. böja **addit** etc. ('lade han till fruktan vanära' =) 'hotade han henne dessutom med vanära'
- 30 **ait** styr en ack.m.inf. <se> **positurum <esse>** **cum mortua <Lucretia/ea>** **cum** här: bredvid; både *mortua* (av *moriór*) och *iugulatum* bör översättas med satser, t.ex. så här: 'han sade att han skulle döda henne och skära halsen av en slav och lägga honom naken bredvid henne'
necata [esse] dicatur 'hon skulle sägas ha blivit dödad' **sordidus** a. 3 smutsig, lumpen, tarvlig
adulterium -ii n. äktenskapsbrott
- 31 **Quo terrore** 'Genom denna skräckbild' **pudicitia -ae** f. kyskhets **velut** liksom; *velut victrix* 'skenbart segerrik'. Läsorten är osäker - som texten lyder är (*velut victrix*) *libido* subjekt till *vicisset* i *cum*-satsen som fortsätter med ett nytt subjekt (*Tarquinius*) och nytt predikat (*profectus esset*) **proficiscor -fectus sum** dep. 3. bege sig
- 32 **ferox ferocis** a. 1 stolt, övermodig (på grund av ngt *alqo re*) **expugnato decore muliebri** 'därför att han betvingat den kvinnliga dygden' **malum -i** n. (substantiverat adj.) olycka
nuntius -ii m. bud(bärare)
- 33 **Romam ad patrem** 'till fadern i Rom': lat. använder dubbelt riktningsuttryck (så även ty.: *zu meinem Freund nach Berlin*) **singuli -ae -a** (distributivt räkneord) en på var, var sin (Obs! i lat. plur., i sv. sing.)

LIVIVS

- 34 **matureo** 1. göra mogen; skynda **opus est** (rad 11) följs i vissa uttryck av perf. part. som översätts med inf. i sv. **atrox atrocis** a. 1 hemsk, förfärlig **Sp.** = *Spurius*, **P.** = *Publius*
- 35 **cum quo forte rediens ...erat conventus** 'i vilkens sällskap han var på väg tillbaka ... då han hade mötts'
- 36 **convenio -veni -ventum** 4. komma samman; träffa; (opers. el. med saksubjekt: passa; avtalas)
- 37 **oborior -ortus sum** dep. 4. tränga fram; *obortae* (scil. *sunt*)
- 38 **satin** (= *satis-ne*) **salvae** <**res tuae sunt**> 'står inte allt väl till?' **minime** adv. eg. 'minst', ofta använt som negation: 'ingalunda'; här 'nej, inte alls'
quid salvi (partitiv genitiv § 68 Märk) ... ('vad av välbefinnande ...' =>) 'hur kan det stå bra till med en kvinna' **amitto -misi -misum** 3. förlora
- 39 **vestigium -ii** n. spår **aliénus** a. 3 en annan tillhörig, en annans; främmande (jfr eng. *alien* 'utlänning; rymdvarelse', sv. *alienation* 'känsla av främlingskap [i tillvaron]'; notera f.övr. även att Heidenstam har skrivit en känd roman - *Hans Alienus* - om en person som kände sig främmande i tillvaron) **lectus -i** m. säng, bädd (isynnerhet ett äkta pars) **ceterum** adv. för övrigt; men **tantum** adv. bara **violo** 1. utsätta för våld; skända, våldtaga
- 40 **insons -sontis** a. 1 oskyldig **testis -is** m. o. f. vittne **dexterarum fidemque dare** med (handslag och) ed försäkra (m. ack. m. inf. ; *fore* 'att det skall bli') **haud** adv. inte (negerar bara enstaka ord, ej en hel sats) **impúne** adv. ostraffat **adulter -eri** m. äktenskapsbrytare
- 41 **hostis pro hospite** 'som fiende i stället för som (gäst)vän' (Observera assonansen *hos - hos* i antitesen!) **vi armatus** (poetiskt uttryck) 'beväpnad med våld'
- 42 **péstifer pestífera -ferum** a. 3 pestbringande, fördärvlig (för ngn *alci*); (*gaudium*) *pestiferum mihi sibi*que, *si vos viri estis* '(glädjen) som störtar både mig och honom i fördärvet, om ni är riktiga män' **hinc** adv. härifrån **ordine** 'i tur och ordning' **fidem dare** avge ett löfte **consolor** dep. 1. trösta **aegram animi** scil. *eam/Lucretiam*; **aeger aegra aegrum** a. 3 sjuk (*animi* 'i själen')
- 43 **averto -verti -versum** 3. avvända, vända (bort) **noxae -ae** f. skuld **ab [ea] coacta** 'från henne som tvingats' **auctor -oris** m. upphovsman (jfr fr. *auteur*, eng. *author*) **delictum -i** n. brott **mentem peccare ... culpam abesse** § 196, I, 1 **pecco** 1. synda **unde** (relativt o. interrogativt adv.) varifrån; används (särskilt i senare lat.) även om personer: '(den) från vilken' - så här (jfr fr. *dont* < lat. *de-unde*); **unde consilium ... abesse** ('från den från vilken avsikt varit borta, var skuld borta' =>) 'den som saknat avsikt var fri från skuld'
- 44 **video** i fut. exactum ofta 'tänka över' **quid illi debeatur** 'vad man är skyldig honom/vad han bör få' **ego me**: framförställda därför att orden är gemensamma för både bisatsens predikat (*absolvo*) och huvudsatsens (*libero*)
- 45 **peccatum -i** n. synd **absolvo -solvi -solutum** 3. lösa; frikänna **supplicium -ii** n. straff **libero** 1. (be)fria, fritaga **ulla impudíca** 'någon okysk kvinna' **Lucretiae exemplo** 'efter Lucretias föredöme/med Lucretia som förebild'
- 46 **culter cultri** m. kniv, dolk **abdo -didi -ditum** 3. gömma **defigo -fixi -fictum** 3. fästa, stöta djupt (in i ngt *in alqa re*) **prolābor -lapsus sum** dep. 3. glida, sjunka, falla framåt **in vulnus** 'över såret'
- 47 **moribundus** a. 3 döende (jfr sv. läkarspråk *moribund*) **cecídít** av *cado cecídi* [*casurus*] 3. falla, stupa - jfr *caedo cecídi caesum* 3 fälla; hugga, döda

SENECA

Ep. 15 (Tänk mer på din själ och din andliga hälsa än på din kropp!)

- 1 **antiquis fuit** § 78 **adicio -ieci -iectum** 3. tillägga, tillfoga (ngt till ngt *alqd alci rei*)
valeo -ui - 2. må bra; vara stark; förmå
- 2 **philosophor** dep. 1. filosofera, ägna sig åt filosofi
- 3 **demum** adv. till sist, just **aeger aegra aegrum** a. 3 sjuk **non aliter quam** inte annorlunda än, på samma sätt som
- 4 **furiosus** a. 3 rasande **phreneticus** a. 3 galen **validus** a. 3 stark **hanc valetudinem** 'denna (d.v.s. själens) hälsa' **praecipuus** a. 3 särskild **et = etiam**
- 5 **magno constare** kosta mycket
- 6 **minime** adv. minst; (ofta, som här, som negation) inte **conveniens** a. 1 passande
litteratus a. 3 beläst, bildad **exerceo -ui -itum** 2. öva, träna (jfr sv. *exercera*)
lacertus -i m. överarmsmuskel; biceps **dilato** 1. sträcka (på), tänja **cervix -icis** f. hals, nacke
- 7 **latus -eris** n. sida; lunga **sagina -ae** f. fetma **cedo cessi cessum** 3. ge vika; gå; försvinna
torus -i m. ngt svällande: valk; muskel; bolster **cresco crevi cretum** 3. växa
opimus a. 3 fet; kraftig, präktig
- 8 **bos bovis** (oregelb.) m. oxe (f. ko) **pondus -eris** n. tyngd, vikt **aequo** 1. göra lik; *nec vires ... aequabis* 'skall du varken bli lika stark eller tung som en oxe' **sarcina -ae** f. bylte; börda
elido -lisi -lissum 3. sonderklämma; utrota
- 9 **agilis -e** a. 2 rörlig (Seneca överför skickligt sporttermer till det själsliga området.)
circumscribo -scripsi -scriptum 3. omskriva (med en cirkel); av-/begränsa; hålla inom behöriga gränser; *quantum potes, circumscribe corpus tuum* 'ägna dig så lite som möjligt åt din kropp' **laxo** 1. göra slapp, vid; *locum laxare* göra/ge plats (åt ngt *alci rei*) - jfr sv. *laxera*; notera ordställningen (§ 204,6)

Ep. 103 (Akta dig för människorna!)

- 1 Ett lat. brev har som en sorts rubrik en hälsningsfras: X hälsar Y (varmt) = Namn i nom. + namn i dat. + *sal(utem) <dicit> (plurimam)*. Det avslutas ofta med 'Farväl' (*Vale/te/*). Ibland tillfogas - sist - 'Givet (=Avsant) från Z-stad' = *Dat/um/* + stadsnamn i abl. På grund av inledningsfrasen behövs alltså ej någon namnunderskrift.
- 2 **quid** § 84,2 **circumspicio -spexi -spectum** 3. (ängsligt) se sig omkring (efter ngt *alqd*)
fortasse adv. kanske **evenio -veni -ventum** 4. hända **et = etiam** **incendium -ii** n. brand
- 3 **dico** 'menar jag' **ruina -ae** f. (hus)ras (ej ovanligt i Rom) **incido -cidi** - 3. infalla, hända, drabba; kommat efter *incidunt* anger (adversativt) asyndeton (§ 203) och bör på sv. återges med 'men' **insidior** dep. 1. ligga i bakhåll, i försåt, på lur **potius** adv. hellre **vita** av **vito** 1. undvika
- 4 **obseruo** 1. iakttaga, lura/passa på **capto** 1. (intensivum till *capio*) ivrigt gripa (efter), söka fånga/ta **rariores** § 102,3 **casus -us** m. fall; olyckshändelse
naufragium facere lida skeppsbrott
- 5 **vehiculum -i** n. vagn **evertio** 3. här: kasta ur
cotidianus a. 3 daglig; *homini cot. periculum* 'den fara som dagligen hotar en människa'
expedio 4. lösgöra; göra redo; *se expedire* rusta sig
- 6 **intueor -tuitus sum** dep. 2. iakttaga, betrakta; beakta, ta hänsyn till
malum -i n. (subst. adj.) ont, olycka **frequens** a. 1 vanlig, ofta förekommande
pertinax a. 1 envis, ihärdig **blandus** a. 3 vänlig, inställsam; skenfager

SENECA

- 7 **tempestas -atis** f. storm **minor** dep. 1. hota **surgo surrexi surrectum** 3. resa sig; här: bryta ut **crepo crepui crepitum** 1. (Obs!) knäppa, knaka **corruo -rui** - 3. stöta samman (jfr *ruina*) **praenuntio** 1. i förväg tala om **fumus -i** m. rök
- 8 **subitus** a. 3 plötslig **perniciēs -iei** f. fördärv, undergång
eo + komparativ - **quo** + komparativ: desto .. ju
tego texi tectum 3. täcka, dölja; passivum ofta med reflexiv betydelse
- 9 **istorum vultibus** 'uppsynen hos dem' **credo** 3. här: lita på
effigies -iei f. utseende, uppsyn, yttre
- 10 **fera -ae** f. (subst. adj.) vilddjur **nisi quod** bortsett från att **illarum primus incursus** 'det är/ bara deras första anfall /som/' **quos transiēre** (= *transierunt*) 'dem som de gått förbi'
- 11 **numquam ... nisi** aldrig ... annat än/bara någon gång **noceo -ui -itum** 2. skada (ngn vanligen *alci* men rad 17 nedan *alqm* beroende på att *te* också hör till *fallant*; synonymen *laedo* -se nedan - kan även ha påverkat konstruktionen) **fames -is** f. hunger
- 12 **perdo -didi -ditum** 3. stöta i fördärvet **libet -uit** - 2. (opers.) det lyster, behagar (ngn *alci*)
- 13 'Tänk för all del (*ita*) på vilken fara som hotar från en människa men (*ut*) också på vad som är en människas plikt.'
- 14 **laedo laesi laesum** 3. skada (ngn *alqm*) **(in)cómmodum -i** n. (subst. adj.) (o)lycka
laetor dep. 1. glädja sig
- 15 **caveo cavi cautum** 2. akta sig (för ngt *alqd*) **cónsequor -secútus sum** dep. 3. uppnå, vinna
- 16 **Non ... ne ... sed ne** 'Ja, inte att (de) inte ... utan att (de) inte' **fallo fefelli [falsum]** 3. bedraga
- 17 **recédo -cessi -cessum** 3. dra sig tillbaka **sinus -us** m. kurva; bukt; famn, sköte
prótego -texi -tectum 3. skydda (jfr sv. *protegé* 'skyddsling')
sacrarium -ii n. helgedom, kapell
- 18 **iacto** 1. ofta kasta; ideligen kasta fram, bringa på tal, skryta (över ngt *alqd*)
vitium -ii n. last, fel (jfr fr., eng. *vice*)
- 19 **exprobro** 1. smäda, klandra (ngn för ngt *alci alqd*) **abhorreo -ui** - 2. rygga tillbaka, ta avstånd (för/från ngt *a re*) **hoc/id agere ut** lägga an på att, ha till syfte att
- 20 **damno** 1. (för)döma **licet** här: det är möjligt **sapio** (perf. sällsynt: **sapivi/-ii/-ui**) 3. ha smak; vara klok, vis (jfr fr. *savoir*, sp. *saber*) **pompa -ae** f. festtåg; prakt, ståt
invidia -ae f. avund, hat

Ep. 7 (En studie i grupp-psykologi som visar hur lätt den enskilde anpassar sig till den stora mängden och upphör att tänka och handla självständigt, t.ex. som åskådare vid gladiatorspel. - Läs gärna som bakgrund om gladiatorspelen i J. Carcopino, *Dagligt liv i antikens Rom*, 1961, s. 233 - 248. Och tänk på hur publiken reagerar i vår tid vid fotbollsmatcher!)

- 1 **turba -ae** f. (människo)hop, massa **nondum** adv. ännu inte **tuto** adv. tryggt
committo -misi -misum 3. anförtro; passivum ofta med reflexiv betydelse
- 2 **inimicus** a. 3 ovänlig, fientlig; fördärvlig, ödesdiger **conversatio -onis** f. umgänge
nemo non var och en (men *non nemo* en och annan, mången)
commendo 1. anförtro, rekommendera, göra angenäm
- 3 **inprimo -pressi -pressum** 3. inpressa, (in)präglad **nescientibus** hör till *nobis*
adlino -lévi -lítum 3. smeta in/på, kladda av sig **utique** adv. obetingat **quo ... hoc** ju ... desto
- 4 **mos moris** m. sed; i plur. ofta: karaktär **desideo -sedi -sessum** 2. sitta överksam

SENECA

- 5 **subrépo -repsi -reptum** 3. smyga fram; "smyger sig in i en" (jfr eng. *surreptitiously* 'i smyg')
dicere här: mena, avse **avarus** a. 3 girig
- 6 **ambitiosus** a. 3 här: fåfäng **luxuriosus** a. 3 njutningslysten **immo vero** ja, till och med
- 7 **casu = forte**; *casu in ... incidi* 'jag råkade komma in på ...' **meridianus** a. 3 middags-, som äger/ägde rum mitt på dagen **lusus -us** m. lek, spel, skämt **sal salis** m. (sällan n.) salt, sälta; (bitande) kvickhet **laxamentum -i** n. avkoppling - jfr eng. *relax(ation)*
- 8 **cruor -oris** m. blod **adquiesco -quievi -quietum** 3. finna ro, få vila
contra adv. tvärtom **quicquid ante pugnatum est** ('vad som helst som utkämpats tidigare' =) 'alla strider tidigare [på dagen]'
- 9 **misericordia -ae** f. /yttring av/ barmhärtighet; 'rena barnleken'
omitto -misi -missum 3. lämna åsido, strunta i **nugae -arum** fpl. lappri, strunt, tjafs
merus a. 3 ren, oblandad, blott och bar (jfr eng. *mere*)
homicidium -ii n. mord, dödande **habent**: subj. "de", d.v.s. kämparna
tego texi tectum 3. täcka; här: skydda; om modus se § 164,2,b
- 10 **ictus -us** m. slag, hugg **expono -posui -positum** 3. utsätta **manum mittere** sätta handen emellan **plerique** a. pl. 3 åtskilliga **ordinarius** a. 3 ordinarie; här: i förväg annonserad
- 11 **par paris** n. (subst. adj.) (gladiators)par **postulaticius** a. 3 (av folket) begärd; här ung.: extra-
quidni varför inte **galea -ae** f. hjälm **scutum -i** n. sköld
repello réppuli [*<repepuli*] **repulsum** 3. stöta tillbaka
- 12 **quo** adv. vart; vartill; varför **munimentum -i** n. skydd(svapen) **ars artis** f. konst, knep, fint
- 13 **mane** adv. tidigt på morgonen **leo -onis** m. lejon **ursus -i** m. björn **obicio -ieci -iectum** 3. kasta framför/för **interfactor -oris** m. mördare; av *interficio* döda, mörda
- 14 **interfecturis** 'för dem som /i sin tur/ skall döda dem' **iubent**: styr ack. m. inf. *interfectores obici*; subj. 'de' (*spectatores*); **victorem**: givetvis bittert ironiskt **detineo -tinui -tentum** 2. spara, behålla **caedes -is** f. död(ande) **exitus -us** m. utgång; resultat, slut
- 15 **ferro et igne**: de fega drevs ut på arenan (/h/arena -ae f. eg. 'sand') med piskslag och glödgade järn **rem gerere** här: utkämpa kampen **vaco** 1. vara tom **latrocinium -ii** n. rån(mord)
aliquis här: den och den, han **quid ergo** ung. 'jaså, jaha'
- 16 **mereo -ui -tum** 2. förtjäna **patior passus sum** dep. 3. lida, tåla, utstå; tillåta **quid** varför
- 17 **verbero** 1. pryglar **uro ussi ustum** 3. bränna **parum audacter** (föga djärvt =) 'så tveåget'
- 18 **parum libenter** (föga gärna =) 'så ogärna' **plaga -ae** f. slag (jfr sv. *plåga*)
mutuus a. 3 ömsesidig; *mutuos ictus* 'hugg från varandra'
- 19 **obvius** a. 3 mötande; *obviis pectoribus* 'med bröstet vända mot varandra'
- 20 **intermissum est spectaculum** 'det blir en paus i föreställningen' **iúgulo** 1. skära halsen av
ne nihil agatur (för att inte ingenting skall hända =) 'för att åtminstone någonting skall hända'
gratias agere tacka (ngn *alci*)
- 22 **subduco -duxi -ductum** 3. föra undan/ bort **tener -era -erum** a. 3 späd; vek **animus** "person" **tenax -acis** a. 1 som håller sig till (ngt *alcis rei*)
- 23 **excutio -cussi -cussum** 3. skaka, jaga bort (ngt från ngn *alqd alci*) **mos** här: tänkesätt
suus här: egen, personlig **dissimilis -e** a. 2 olik(tänkande) **multitudo -inis** f. den stora massan **adeo nemo** alls ingen
- 24 **cum maxime** (= *quam maxime*) så mycket som möjligt **concinno** 1. här: vårda sig om
ferre impetum motstå ett anfall **comitatus -us** m. sällskap

PETRONIUS

- 1 **vicus -i** m by; kvarter; gata, gränd [kantad av hus] (jfr eng. *-wich* i t.ex. *Norwich*)
angustus a 3 trång, smal **quomodo dii volunt** ('såsom gudarna vill' ung. =) som ju händer
- 2 **copo -onis** m (talspråksform för *caupo*) krögare (senare 'köpman'; inlånat i sv. *köpa* och eng. *cheap*) **noveratis** av *nosco* **Tarentinus** a 3 från Tarent
- 3 **pulcherrimum bacciballum** 'en riktig goding' (*bacciballum* ett s.k. hapax legomenon, d.v.s. belagt bara på detta ställe; precis betydelse okänd; kanske namn på en välsmakande frukt; jfr *bacca -ae* f bär; [rund] frukt; pärla) **petii** = *petivi* **negatum <est>**
fecit assem, semissem habui 'tjänade hon ett ass, så fick jag ett halvt' - *fecit assem* är en s.k. frågeformad konditionalsats = *si fecit assem*, vanligt i svenska men obrukligt i vårdat latin
- 4 **quicquid habui** 'allt jag hade' **sinus -us** m kurva, bukt; sköte, här: vård **demando** 1 anförtro
fefellitus: (hapax legomenon) talspråkligt perf. particip (med kort eller långt *i*?) bildat efter mönster av perf.akt. *fefelli* av *fallo* 3 bedraga, lura
- 5 **contubernalis -is** m/f sambo (*contubernium* '(ett) boende i samma taberna' kallades den enda tillåtna samlevnadsformen för slav och slavinna eller för fri och slav[inna]; äktenskap i lagens mening - *matrimonium* - var förbjudet för dessa) **supremum diem obire** (möta sin sista dag =) gå hädan **per scutum, per ocream** (ordspråksartat; eg. 'med sköld, med benskydd') 'med mycken möda och stort besvär'
egi, aginavi 'undrade och fundrade' (*aginavi* folklig bildning till *ago*)
- 6 **in angustiis amici apparent** (ordspråk; eg. 'i trångmål visar sig vännerna' =) 'när nöden är som störst, är hjälpen som närmast' **dominus** 'min husbonde'
- 7 **Capuae** (möjligen fel för *Capuam*) 'till Capua' **scruta scita** 'en del smått och gott' (*scruta -orum* npl skräp, skrot; *scitus* a 3 tjusig) **expedio** 4 klara av; sälja
- 8 **nanciscor nactus sum** dep 3 nå, få (tag i) **persuadeo -suasi -suasum** 2 övertala (klass. m. dat., här ack.) **milliarium -ii** n milsten
- 9 **fortis tanquam Orcus** 'stark som fan' **se apoculare** (slang; etymologien osäker; kanske av grek. *ἀπό* [= lat. *ab*] + lat. *oculus* ['öga']) 'göra sig osynlig(?)' sticka, smita (iväg)
gallicinia -orum npl hanegäll **luna lucebat tanquam meridie** (ett vardagligt, ologiskt uttryck 'månen lyste liksom mitt på dan' = 'månen lyste så att det var lika ljust som mitt på dan')
- 10 **monimentum -i** (i st. f. *monu-*) n gravvård (sådana kantade vägarna utanför städerna)
homo meus 'min kompis' **stela -ae** f gravsten **(se) facere ad** (talspråkligt) ge sig av mot (jfr eng. *to make for*)
- 11 **cantabundus** a 3 sjungande **respicio -spexi -spectrum** 3 se sig om efter
exuo -ui -utum 3 klä av
- 12 **secundum** prep. + ack. utefter, intill; enligt **Mihi anima in naso esse** ('Själen/Andedräkten var i näsan på mig' =) 'Hjärtat satt i halsgropen på mig' (*esse* infinitivus historicus § 131)
- 13 **iocor** dep 1 skämta **Ut mentiar** etc. ('Jag värderar ingens förmögenhet så högt att jag ljugar' ung. =) 'Jag vill för allt i världen inte ljuga' (om *tanti facere* se § 72,1)
- 14 **úlulo** 1 (onomatopoetiskt) yla **primitus** adv. först, till en början
- 15 **accedo -cessi -cessum** 3 gå fram **tollo sustuli sublatum** 3 lyfta upp/undan
lapideus a 3 av/till sten
- 16 **Qui mori** (§ 131) 'Vem höll på att dö' **stringo strinxi strictum** 3 dra (om svärd)
umbra -ae f skugga; skuggfigur, fantom **caedo cecidi caesum** 3 hugga ner, slå ihjäl

PETRONIUS

- 17 **Ut larva** ‘(Blek) som ett spöke’ **paene animam ebullivi** ‘jag hade så när kolat av på fläcken’ (*animam ebullire* ett drastiskt uttryck i st.f. *animam emittere* ‘ge upp andan’; *ebullio* 4 spruta ur sig; spy upp) **sudor -oris** m svett
- 18 **bi-furcum -i** n (jfr eng. *fork*) tvåkloig gaffel, tjuga; här slang för ‘benen’
reficior återhämta sig
- 19 **ambulo** 1 här: komma **saltem** adv åtminstone
- 20 **adiúto** 1 hjälpa (här m. dat. i st.f. ack.)
omnia pecora - illis: exempel på s.k. *anakolút* (grammatiskt ej följdriktig meningsbyggnad); ytterst vanligt i talspråk: om talaren eller skribenten skjuter in något mitt i meningen glömmar han lätt bort vad han sa i början och ändrar uttryckssätt (konstruktion); här börjar ledet med ett ack. obj. (*omnia pecora*) som skulle passa till ett predikat med betydelsen ‘dödade’ men s.a.s. på vägen till predikatet skjuts en jämförelse in - *tanquam lanius* - som medför att det verkar bättre med ett annat predikatsled - *sanguinem misit* - som dock kräver dativ (*illis*)
lanius -ii m slaktare **sanguinem alci mittere** tappa blod på ngn
- 21 **Nec tamen derisit** ung. ‘Men han fick inte fortsätta att vara belåten med sig själv’ eller ‘Men han skrattade inte bäst’ **lancea -ae** f lans, spjut **collum -i** n hals
traicio -ieci -iectum 3 genomborra
- 22 **operio** 4 manövrera, hålla i styr **Gai nostri domum** ‘hem till allas vår Gaius [Trimalchio]’
- 23 **compilatus** bestulen
- 24 **lectus -i** m säng **tanquam bovis** (i st. f. *bos*) ‘som en slagen oxe’
- 25 **versi-pellis -is** m (eg. ‘päls-vändare/bytare’) varulv (*var-* besläktat med lat. *vir*)
- 26 **gusto** 1 smaka, äta **viderint** (fut.ex.) **alii** ‘andra får tänka efter’
exopinisso 1 (eller 3) anse (verbet bildat med det grek. suffixet *-iz-* som blivit mycket vanligt även i moderna språk, eng. *-ize*, sv. *-is-era*)
- 27 **genius -ii** m genius (plur. genier [uttalat: jénier]; ett andeväsen som beskyddade en människa alltifrån hennes födelse)

TACITUS

Först några ord om Tacitus' stil: han strävar efter knapphet och koncentration, och det leder ibland till att hans stil blir abrupt och staccato-artad. Tacitus vill undvika vanliga eller slitna fraser och kan därför kombinera ord på ett oväntat sätt och i en mening sammanställa upplysningar som på normal prosa skulle rymmas i flera; så kan överraskningseffekter uppkomma, t.ex. i början: "(Germanien) skiljs från sarmater och daker genom ömsesidig fruktan eller berg." Normalare men också mångordigare hade varit ung.: "skiljs ... genom berg; dessutom är de rädda för varandra." - Ytterligare en följd av Tacitus' vilja att vara fåordig blir dels att varje uttryck har stor tyngd och betydelse, dels att obetonade, mindre betydelsetunga ord utelämnas (t.ex. former av *esse*, även i bisatser).

Tacitus skriver ej avrundat, balanserat; börjar han en mening med "varken" eller "vare sig" är det inte säkert att det kommer ett korresponderande "eller". En stilist med helt annan smak, Cicero, skriver gärna avrundat, t.ex. "Detta skedde, inte därför att (*non quod*)... utan emedan (*sed quia*) ...", alltså två antitetiska, parallella bisatser. Tacitus bryter denna ciceronianska stiltradition och skulle kanske nöja sig med att tala om varför något inte skedde och överlåta åt läsaren att fundera ut det egentliga skälet.

Lästips: "Tacitus som historiker" och "Om Tacitus' stil" i Einar Löfstedt, *Romare*, Stockholm 1956.

- 1 **omnis** 'i sin helhet' - anspelning på Caesars inledning, *De bello Gallico*, I, 1: "Gallia est omnis divisa in partes tres" **Raeti** (och övriga folkslags namn) - se lexikon och karta!
- 2 **cetera**: det övriga, övriga delar (av Germanien) **ambeo -ii -itum -ire** gå runt; flyta runt omkring; jfr *ambitio -onis* f. eg. kringgående /av ämbetsmannakandidat för att vinna röster/ **latus** a.3 vidsträckt, bred **sinus -us** m. (om något kurvigt:) bukt; udde; klyfta; bröstveck (i klädedräkten); sköte **insularum immensa spatia** (abstrakt för konkret; jfr *altitudo muri* murens höghet = den höga muren) 'omätligt omfångsrika öar'
- 3 **complector -plexus sum** dep. 3 omfamna; innesluta **indigēna -ae** m. urinvånare, autokton **crediderim**: s.k. potential konjunktiv (§ 124) uttrycker en försiktig förmodan: jag skulle (vilja) tro, jag tror nog; *crediderim* styr här två ack. m. inf.: *Germanos indigenas <esse>* och (*G. mixtos <esse>*) **minime** adv. minst; ofta använt i st.f. negation: inte (alls) **aliarum gentium** - gen. attribut både till *adventibus* och *hospitiis*
- 4 **adventus -us** m. ankomst; inflyttning **hospitium -ii** n. /vänskaps/förbindelse **misceo -ui mixtum** 2. blanda **quia**-ledet innehåller två satser som är samordnade genom *nec* och *et* (före *immensus*): å ena sidan inte ... å den andra; inte ... och dessutom; subjekt i den första delen är *qui...quaerebant*-satsen (*qui = ii qui*), i den andra *Oceanus* (med bestämmningar - se nedan!). Tacitus söker undvika slitna uttryck och hittar på varianter, här **terra - classibus** ('till lands - med flottor') i st.f. *terra - mari* ('till lands - till sjöss') **olim** adv. fordom, förr **ádveho -vexi -vectum** 3. forsla fram, importera; isht i passivum brukat ung. som ett deponens: färdas till, komma
- 5 **muto** 1 byta **sedes -is** f. säte; boplatz **quaero quaesivi quaesitum** 3 grundbetydelse: söka; ofta: fråga **Océanus** har två adj.-attribut: *immensus* och *adversus* (eg. 'motvänd'; här troligen: 'belägen på den andra sidan av världen, antipodisk', eller möjligen: 'fientlig /mot sjöfarande/'); *ultra* (på andra sidan /oss/) fungerar här som adverb-attribut (ytterst sällsynt i latin); översätt: 'Oceanen på andra sidan oss som är omätligt stor och så att säga antipodisk' **raris navibus** (av sällsynta skepp=) sällan av skepp **ab nostro orbe** från vår /del av/ värld/en/; prep.-attribut (§ 204, 1, b). Som ytterligare bevis för att germanerna är autoktona tjänar den avslutande retoriska frågan "Quis ... peteret?" (Varom mer nedan.)

TACITUS

- 6 **porro** adv. vidare, för övrigt **praeter** prep. m. ack. utom, bortsett från **horridus** a. 3 hemsk **ignotus** a. 3 okänd (Något okänt uppfattas ofta, som bekant, som skrämmande och ter sig farligt eller svårt.) **Asia aut Af. aut It. relictā** abl. abs. (med participet böjt endast efter det sista substantivet) översätts aktivt och samordnat med predikatet *peteret* (pot. konj. § 124): 'Vem skulle väl för övrigt ha lämnat Asien ... och begett sig till...'
- 7 **peto petivi petitum** 3 grundbetydelse (upp)söka; även: begära; anfalla **informis** a. 2 ('utan form/er/') vanställd, ful
terris (§ 98): i fråga om landskapsbilden **asper -era -erum** a. 3 sträv, bister **caelum -i** n. himmel; väderstreck; klimat **cultu aspectuque** (supina på -u - gram. s. 156 - av *colo -ui cultum* 3 resp. *aspicio -spexi -spectrum* 3) 'att (bebo=) leva i och se på'
- 8 **sit** 'vore' (§ 187, 2)
- 9 Första meningen av följande stycke torde ha varit angenäm läsning för nazister.
ipse själv, för egen del **accedo -cessi -cessum** 3 här: gå med på, biträda **qui** (med *eorum* som korrelat) är subjekt och omramar tillsammans med predikatet *arbitrantur* en ack. m. inf., vari subj.ack. utökats med en participbestämning: (*Germaniae*) *populos ... infectos ... extitisse* - samordna! **nullis aliis** attribut till *conubiis* (spärning) **conubium -ii** n. gifte, äktenskapsförbindelse; de dubbla formerna av *alius* förstärkande; översätt: 'inte genom några som helst äktenskapsförbindelser med andra folk'
- 10 **inficio -feci -fectum** 3. tillsätta; blanda (med nedsättande [pejorativ] betydelse: beblanda; även: förgifta, besudla - jfr lånordet *infektion*) **propriam et sinceram**: egen och oblandad **tantum** adv. blott **sui similis**: lik sig själv (genitiven uttrycker fullständig likhet; eljest styr *similis* dativ) **ex(s)isto -(s)titi** - 3 här: bli
- 11 **Unde** (rel. anknytn.) 'Därför' **hábitus -us** m. hållning; sed; *habitus corporum ... idem <est>* **quamquam** konj. fastän; *quamquam in tanto ... numero*: fastän i /fråga om/ ett så stort antal= fastän det gäller ett så stort antal **trux trucis** a. 1 bister, vild, barsk
- 12 **caeruleus** a. 3 blå **oculi <sunt>** **rútilus** a. 3 ljusröd, blond **coma -ae** f. hår **impetus -us** m. attack; här: plötslig ansträngning **validus** a. 3 stark, mäktig, i stånd (till *ad*) **labor -oris** m. tungt arbete, långvarig möda; lidande; sjukdom
- 13 **opus -eris** n. (fullbordat) arbete - jfr *opera -ae* f. arbete = verksamhet **patientia -ae** f. tålamod, förmåga att uthärda - underförstå *est* **sitis -is** f. (ack. *sitim*) törst **aestus -us** m. hetta **tolerare** (av *tolero* 1 uthärda) beroende av *adsueverunt*; till *tolerare* hör som objekt, först i ett genom *minime* negerat led, *sitim* och *aestum*, sedan i ett positivt led *frigora* (**frigus -oris** n. kyla) och *inediam* (**inedia -ae** f. hunger)
- 14 **solum -i** n. jord, mark **-ve** (enklit.) eller **adsuesco -suevi -suetum** 3 vänja sig; i perf. oftast: vara van, bruka
- 15 **etsi** konj. även om **aliquanto** adv. rätt mycket **species -iei** f. utseende **in universum** 'på det hela taget' **silva -ae** f. skog **palus -údis** f. träsk
- 16 **foedus** a. 3 vanställd (**h**)**umidus** a. 3 fuktig, regnig **qua** rel. adv. /på det ställe/ där **aspicit** ('det vetter mot') subj. och pred. till båda *qua*-leden **ventosus** a. 3 blåsig **satis** adv. ganska, riktigt **ferax** gen. **feracis** a. 1 bördig
- 17 **frúgifer frugífera -ferum** a. 3 fruktbärande **impatiens** a. 1 ur stånd att uthärda; här: som ej låter trivas (ngt *alcis rei*) **pecus -oris** n. (små)boskap (t.ex. får och getter) **fecundus** a. 3 bördig; rik (på ngt *alcis rei*) **plerumque** adv. mestadels **inprocérus** a. 3 liten, kortväxt (motsats: reslig, ståtlig) - Obs! subjektsväxling: *<pecora> inprocera <sunt>* **armentum -i** n. (horn)boskap, nötkretatur - *armentis <est>* possessiv dativ § 78

TACITUS

- 18 **honor** här: skönhet, prydna **gloria** här: stolthet **frons frontis** f. panna (Den germanska boskapen har rätt små horn.) **numero gaudet**: de bryr sig bara om antalet [alltså ej kvaliteten] **eae** 'det' (§ 57, 3) **opes -um** fpl. rikedom/ar/, resurser; **solae gratissimae opes** 'den enda rikedom som räknas'
- 19 **Argentum et aurum** - obj. till *negaverint* **propitius** a. 3 huld, bevågen
-ne ... an huruvida ... eller; frågesatsen är styrd av **dubito** 1 ('vara tveksam; tvivla')
adfirmo 1 försäkra; jfr ovan *crediderim* rad 3
- 20 **vena -ae** f. åder, ådra **gigno genui genitum** 3 avla, föda; här: alstra, ge
scrutor dep. 1 utforska, undersöka
- 21 I germanska samhällen styrda av en kung (*rex*) var denne också ledare i krig (*dux*), men i samhällen med flera hövdingar (*principes*) utsågs en av dessa att vara *dux*.
reges och **duces** objekt till *sumunt* ('tar, utser') **ex nobilitate** 'på grund av deras ädla börd' (Germanska kungar sade sig härstamma från Wodan [Oden].)
regibus § 78 **infinita aut libera** 'obegränsad eller helt fri' **potestas <est>**; *potestas -tatis* f. makt
- 22 **duces ... praesunt** - Översätt: 'befälhavarna leder <sina trupper> snarare genom <att föregå med gott> exempel än genom <att utdela> befallning<ar> på grund av den beundran <som uppstår> om de visar sig (*si agant*) energiska, duktiga och framför slaglinjen (*aciem*)'
- 23 **animadverto -verti -versum** 3 (vända sinnet mot) a) lägga märke till (något *alqd*); b) straffa (ngn *ad alqm*) **vincio vinxi vinctum** 4 fängsla, slå i bojor **vérbero** 1 prygl
- 24 **permissum <est>** **non quasi** etc.: 'inte som om <det skulle vara> till straff eller på befälhavarens befallning utan som om <krigs>guden [Wodan = Mercurius enligt Caesar] befallde det; och honom tror de vara närvarande bland de stridande' (Man kan möjligen förstå att folk med sådan gudsuppfattning tillåter människooffer.)
- 26 **Deorum maxime colunt** - allusion på motsvarande parti hos Caesar (rad 58)
humanus a. 3 mänsklig, människo- **hostia -ae** f. offer **lito** 1 offra
fas habere anse rätt (Det är känt att krigsfångar i stort antal kunde offras till gudarna.)
- 27 **Hercules** = Tor? **concessus**: tillåten [ur romersk synvinkel] **placo** 1 blidka
et Isidi = *etiam Isidi*; **Isis Isidis** f. (egyptisk gudinna, bl.a. fruktbarhetens gudom som under hellenistisk tid blev ivrigt dyrkad i Rom; hon brukade framställas sittande i en segelbåt och uppfattades därför av romarna som seglarnas beskyddarinna och jämfördes dels på grund av detta, dels på grund av att hon är fruktbarhetsgudinna med en germansk gudinna, Nerthus (: moder jord); Nerthus i nordisk mytologi är guden (obs! könsbytet) Njord, som sades vara fader till fruktbarhetsgudomligheterna Frej och Freja; även Njord kopplades ihop med sjöfart, vilket återspeglas i namnet Njord på en svensk isbrytare.)
- 28 **unde causa et origo <sit>**; *unde* inleder in indirekt frågesats som beror av *comperi*
peregrinus a. 3 utländsk **sacrum -i** n. (här subst. adj.) religion, religiös tro
parum adv. föga, inte så väl **comperio -peri -pertum** 4 erfara **quod** att
signum -i n. här: gudabild **in modum alcis rei**: såsom ng
- 29 **liburna -ae** f. liburnerskepp (långt och smalt, snabbseglare) **figuro** 1 avbilda, framställa
advectam <esse> - se ovan rad 4 **cohibeo -ui -itum** 2 hålla samman; innesluta, stänga in
paries -etis m. vägg
- 30 **in ullam humani oris speciem** 'i någon människoliknande bild' **adsimulo** 1 = *figuro* (rad 27) **ex magnitudine caelestium <esse>** 'vara i överensstämmelse med gudarnas storhet'
lucus -i m. lund, vi [n. 'helgad lund', i ortnamn som *Ullevi*, *Torsvi* m.fl.]

TACITUS

- 31 **nemus -oris** n. lund **cónsecro** 1 helga **secretum illud**: detta hemlighetsfulla
sola reverentia: bara (med) vördnadsfull(he)t
- 33 **minores/maiores res** 'saker av mindre/större vikt' **consulto** 1 rådslå
ita tamen ut 'dock med den inskränkningen att' **ea quorum ... est** ('det rörande vilket
bedömningen är hos folket'=) 'det som det tillkommer folket att avgöra'
- 34 **pertracto** 1 behandla, diskutera **coeo -ii -itum -ire** gå samman, sammanträda
quid fortúitum et subitum 'något tillfälligt som påkallar plötslig uppmärksamhet'
- 35 **inchoo (inchoo)** 1 börja **impleo -plevi -pletum** 2 fylla; *luna incohatur* etc.: månen är i ny
eller full **agendis rebus** (dat. finalis § 142, 4) 'för att göra något'
- 36 **auspicatus** a. 3 invigd genom auspicier, lyckligt påbörjad, gynnsam
Nec dierum numerum etc. - jfr uppgiften hos Caesar rad 65
computo 1 räkna (jfr eng. *computer*)
- 37 **sic constituunt, sic condicunt**: så avtalar de mötestid, så sluter de kontrakt
ducere här: inleda, komma före **Illud (vitium)** syftar fram på *quod* ('att')
ex libertate <est> 'beror av friheten'
- 38 **nec ut iussi** 'och inte heller som /om de vore/ befallda' **et alter et tertius** (på svenska hellre:)
'både en och två' **cunctatio -onis** f. söl/ande/ **absumo -sumpsi -sumptum** 3 förbruka; i
pass. om tid: förflyta, gå **ut turbae placuit**: ('såsom det behagar hopen' =) 'när folket så
anser lämpligt' - (Om skillnaden mellan *tempus* i lat. och sv. se § 149, 1.)
- 39 **et = etiam** **coerceo -ui -itum** 2 hålla samman (med våld); hålla i ordning, straffa
- 40 **pro-ut** allteftersom; *prout aetas cuique <est>*: alltefter vars och ens ålder
decus -oris n. prydning, ära
- 41 **facundia -ae** f. vältalighet **auctoritas -tatis** f. makt, inflytande; *auctoritate suadendi magis*:
mer på grund av sin argumentationsförmåga (jfr ovan rad 20 f. om befälhavarna)
- 42 **sententia -ae** f. mening, förslag **frémítus -us** m. sorl, skrammel
aspernor dep. 1 motsätta sig, visa sin motvilja **sin** (efter ett tidigare *si*) men om
framea -ae f. kastspjut **concutio -cussi -cussum** 3 slå samman
honoratus a. 3 hedersam **adsensus -us** m. bifall
- 44 **quotiens** så ofta som **venatus -us** m. jakt; plur.: jaktfärder
otium -ii n. frihet från arbete, sysslolöshet **tránsigo -égi -actum** 3 tillbringa, leva
déditus (perf. part. av *dedo -didi -ditum* 3) hängiven, endast tänkande på ngt (*alci rei*)
- 45 **Fortissimus quisque** (och **infirmissimo cuique** rad 46) - § 115, exemplet *Optimus quisque*
délego 1 överlåta **penates -ium** mpl. penater, husgudar
- 46 **hebeo -ui -itum** 2 vara slö, slöa **mirus** a. 3 /för/underlig
- 47 **diversitas -tatis** f. olikhet, kontrast **natura** här: karaktär
inertia -ae f. dådlöshet, sysslolöshet, inaktivitet (här om germanerna under fredstid)
quies -etis f. lugn, vila (här under krigstid)
- 48 **sordidus** a. 3 smutsig **artus -us** m. lem, led **excreasco -crevi -cretum** 3 växa upp; *in hos*
artus excrescunt ('växer upp till dessa lemmar'=) 'växer till sig och får...'
sua quemque § 108
- 49 **uber -eris** n. juver; här: bröst **alo alui al(i)tum** 3 nära, föda; *uberibus alere* amma
ancilla -ae f. slavinna **nutrix -icis** f. amma **delegantur <infantes>** ('spädbarnen')
- 50 **deliciae -arum** fpl. lyx, prakt; *educationis deliciae* 'förfining i uppfostran'
dignosco - - 3 märka skillnad (på ngn *alqm*) - se ock § 124
humus -i f. (!) jord, mylla **dego** - - [*de-ago*] 3 leva

TACITUS

- 50 **donec** ('tills') - inleder två satser som är asyndetiskt förenade (§ 203)
- 51 **ingenuus** a. 3 friboren **virtus adgnoscat**: tapperheten känner igen /dem som sina egna/
Sera iuvenum venus (-eris f.) - jfr Caesar rad 74 ff. **eo** = *ideo* ('därför')
inexhaustus a. 3 ej tömd, oförsvagad **pubertas -tatis** f. mannakraft, potens
- 52 **festino** 1 (på)skynda (De germanska flickorna gifter sig alltså ej så tidigt som de romerska som ansågs giftasvuxna vid tolv års ålder) **eadem**: samma [som pojkar] **iuventa -ae** f. ungdomstid, -kraft **proceritas -tatis** f. reslighet, ståtlig hållning **par** a. 1 jämbördig, lik **validus** a. 3 stark **misceri** här 'förena sig, gifta sig' **robur -oris** n. styrka
- 53 **liber -era -erum** a. 3 fri; **liberi -orum** mpl. barn **referunt** här 'får (i arv)'
- 54 **suscipio -cepi -ceptum** 3 upptaga; godtaga; här: övertaga **inimicitiae -arum** fpl. fiendskap; fejder; här lämpligen 'fiender' (*amicitias* analogt 'vänner') **tam ... quam** såväl ... som **seu (sive) ... seu (sive)** vare sig ... eller; antingen ... eller
- 55 **implacabilis** a. 2 oblidkelig, oförsonlig **duro** 1 fortsätta att vara, förbli **luo lui** - 3 betala; sona **homicidium -ii** n. mord **armentum** och **pecus** - se ovan rad 17
- 56 **satisfactio -onis** f. gottgörelse **universa domus**: hela släkten **in publicum**: för det allmänna, för stammen/staten **periculosus** a. 3 farlig
- 57 **iuxta** prep. m. ack. vid sidan av, i kombination med **convictus -us** m. gästbud, kalas **hospitium -ii** n. gästvänskap; kost och logi **effusus** (perf. part. av *effundo*) ymnig, riklig **indulgeo -dulsi -dultum** 2 gynna, hängiva sig (åt ngt *alci rei*)
- 58 **quicumque** här 'vem som helst' **mortalium** 'av de dödliga' (poetiskt i st. f. *hominum*) **arceo -ui -itum** 2 hålla borta, utestänga (*alqm alqa re*) **tectum -i** n. tak; hus **pro fortuna**: efter förmåga, efter råd och lägenhet **apparare** 1 göra i ordning, ställa fram **epulae -arum** fpl. (fest)måltid(er)
- 59 **excipit**: tar emot /gäster/ **deficio -feci -fectum** 3 saknas, fattas, ta slut; *defecere* = *defecerunt* <*epulae*> **qui**-satsen subjekt till <*est*> **monstrator** **modo** (adv.) nyss **hospes -itis** m. gästvän; gäst; värd **monstrator -oris** m. (väg)visare (*hospitii*: 'till ett nytt logi')
- 60 **interest** (opers.) det spelar roll, det är av vikt/intresse **par** - se rad 52 **humanitas -tatis** f. här: vänlighet
- 61 **quantum ad** + ack. (med ellips av *pertinet*): eg. så mycket som angår = vad beträffar, i fråga om **discerno -crevi -cretum** 3 skilja, göra skillnad på **Abeunti** <*hospiti*> - beroende av *concedere* ('med/ge') **moris** <*est*> (§ 64 Märk) ('det är utmärkande för seden'=) 'det är brukligt' - (Att man var så vänlig mot besökande främlingar berodde på att man tänkte sig dessa inte bara som potentiella välgörare utan även som möjliga onda makter som det gällde att omstämna. Bakom detta ligger tron på "det onda ögat".)
- 62 **in vicem** (ofta skrivet som ett ord *invicem*): (till omväxling=) i utbyte; ömsesidigt, /med, mot, för/ varandra (så nedan rad 69) (Meningen är att lika väl som främlingar kunde be värderna om något så kunde även värderna be gästerna om en gåva.) **facilitas -atis** f. möjlighet **munus -eris** n. tjänst; skatt; gåva (=datum el. *acceptum -i* n.) **imputo** 1 räkna; bokföra (här med bibetydelsen 'girigt')
- 63 **obligo** 1 binda; *obligantur*: binds (av tacksamhetsskuld), kommer i beroendeställning (I detta avseende skilde sig germanerna mycket ifrån romarna.)
- 64 **e somno**: /efter uppvaknandet/ ur sömnen **extraho -traxi -tractum** 3 dra ut; här: låta fortsätta (Romarna steg vanligen upp före gryningen.) **lavo lavi lavatum/lautum** 1 (Obs!) tvätta, bada (ngn); i pass. tvätta sig, bada **calida** <*aqua*>; *calidus* a. 3 varm (*frigidus* a. 3 kall; *callidus* a.3 [nedan rad 72] slug) **ut apud** <*eos apud*> **quos**: (såsom hos dem hos vilka=) eftersom hos dem

TACITUS

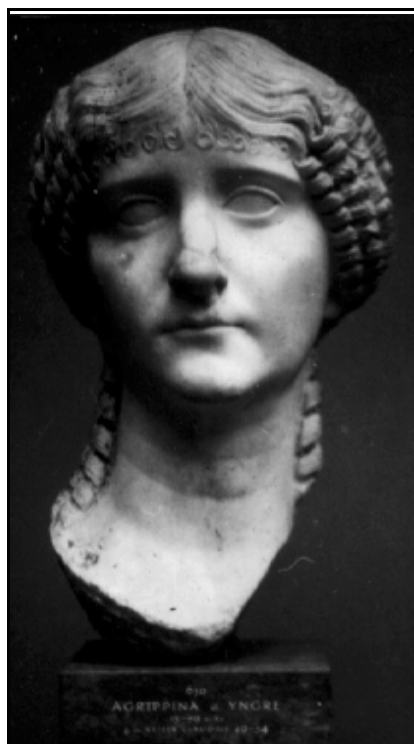
- 65 **separatae singulis** (=cuique) **sedes** <sunt> etc.: var och en har sin särskilda sittplats och sitt eget bord (Romarna däremot låg ju till bords, tre stycken på varje soffa.)
- 66 **negotium -ii** n. affär, bestyr **nec minus saepe** ('och inte mindre ofta'=) 'och lika ofta' **ad convivia procedere** 'gå på kalas' Genom sin placering är *armati* starkt betonat; försök att uttrycka detta i översättningen! **diem noctemque continuare potando** 'hålla på dag och natt med att dricka (supa)'; *poto potavi potum* (obs!) 1 dricka, supa
- 67 **probrum -i** n. skymf, skam; *nulli probrum* <est>
- 68 **creber crebra crebrum** a. tät, ofta förekommande **ut** här 'som man kan vänta' § 168, Anm. punkt 2 **vinolentus** a. 3 drucken **rixa -ae** f. gräl, tvist **convicium -ii** n. käbbel, gormande; otidighet, smädelse **transiguntur** (här ironiskt?) 'slutförs, biläggs' (Visserligen bråkar de.) *Sed et ... in conviviiis consultant* (i nästa mening): 'Men de rådslår också på kalasen'
- 69 **reconcilio** 1 försona **in vicem** - se ovan rad 62 **adfinitatem coniungere**: knyta en släktskapsförbindelse, göra upp om äktenskap **adscisco -scivi -scitum** 3 utse
- 70 **dénique** adv. slutligen **tamquam** konj. a) liksom, b) som om **magis** - hör, liksom **nullo tempore**, till både *pateat* och *incalescat*
- 71 **simplices cogitationes** 'enkla, rakt på sak gående tankar' **pateo -ui** - 2 stå/vara öppen **ad magnas <cogitationes>** **incalesco -calui** - 3 bli varm, het; bli eld och lågor, hänföras
- 72 **astútus** a. 3 listig, förslagen **adhuc secreta pectoris** '/det som/ hittills /varit/ hjärtats hemligheter' **licentia ioci** ('med skämtets otvungenhet'=) 'under otvunget skämtande' **detectus** (perf. part. av *detego -texi -tectum* 3) eg. avslöjad; här: utan förställning **nudus** a. 3 naken; här: öppen
- 73 **retracto** 1 åter behandla, ta upp till förnyad diskussion; *retractatur <res>* ('ämnet, ärendet') **salva ratio est**: vederbörlig hänsyn tages (till ngt *alcis rei*) **finco finxi fictum** 3 förstå sig, hitta på
- 74 **constituo -ui -utum** 3 besluta **erro** 1 irra; ta miste
- 75 **alea -ae** f. tärning(sspel) **quod** § 161,1 Märk **miror** dep. 1 undra; beundra; *mirere = mireris* - jfr ovan *dignoscas* rad 50 **inter seria**: på fullt allvar **exercent** här: spelar **lucror** dep. 1 vinna **perdo -didi -ditum** 3 förlora **-ve** - ovan rad 14 **temeritas -tatis** f. våghalsighet
- 76 **defecerunt** - se ovan rad 59 **novus** a. 3 ny; märklig; superlativ *novissimus* nyast = sist; *extremo ac novissimo iactu* 'med ett (slutligt och sista=) allra sista kast' **corpus** här: (fysisk) person **contendo -tendi -tentum** 3 trans. anstränga; intrans. anstränga sig (att *ut*); kämpa; här 'sätta på spel'
- 77 **adit** här 'går in i' **quamvis** (eg. hur mycket du vill) a) hur mycket än; b) fastän **iuvénior = iunior** **robustus** a. 3 stark **adli6go** 1 binda
Obs! **venire** av **ven-eo -ii -itum -ire** (gå till salu=) säljas - fungerar som passivum till *ven-do -didi -ditum* 3 (ge till salu=) sälja (Jfr *venio veni ventum* 4 komma.)
- 78 **in re prava** 'i en galen sak' **pervicacia -ae** f. halsstarrighet, dum envishet **fides** här 'ordhållighet' **servos condicionis huius** (gen. qualitatis) 'dem som blivit slavar under sådant villkor'
- 79 **per commercia tradere**: göra sig av med genom byteshandel **pudor -oris** m. skam **exsolvo -solvi -solutum** 3 befria (ngn från ngt *alqm alqa re*) **ager -ri** m. åker = odlingsbar jord (jfr nedan rad 81 *arvum*) **pro** här: alltefter, i förhållande till **cultor -oris** m. odlare

TACITUS

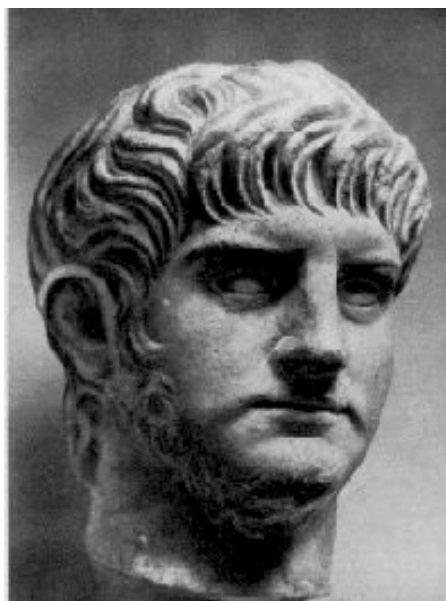
- 80 **in vices** här troligen 'till omväxling' = 'i växelbruk' (en del jord odlas, annan ligger i träda) el. möjligen 'i tur och ordning' (=åker efter åker; allteftersom odlarnas antal ökar röjs nya åkrar) **occupo** 1 här: ta i bruk **secundum** prep. m. ack. (allt)efter, enligt **partior** dep. 4 (för)delar
- 81 **facilitatem** etc.: ('fältens vidsträcktighet presterar lätthet att fördela') = 'de vidsträckta fälten gör fördelningen lätt' **arvum -i** n. åker = odlad jord **per annos** 'årligen' **supersum -fui -esse** vara kvar/över
- 82 **cum** med /hänsyn till/; trots **ubertate et amplitudine soli** (av *solum -i* n.): 'jordens bördighet och stora omfång' **labore** 'med möda, mödosamt' **contendo** se ovan rad 72 **pomarium -ii** n. fruktträd **cónsero -sévi -situm** 3 så, sätta, plantera - må skiljas från *cónsero -serui -sertum* 3 fläta samman, foga ihop **pratium -i** n. äng, fält
- 83 **séparo** 1 skilja; här (genom stängsel avskilja=) inhägna **rigo** 1 bevattna **seges -etis** f. säd(esskörd) **impero** 1 befalla; avkräva (ngn ngt *alci alqd*)
- 84 **totidem** (oböjl.) lika många **dígero -gessi -gestum** 3 indela **species -iei** f. utseende; art; här: (av)del(ning), årstid **intellectus -us** m. mening, innebörd **vocabulum -i** n. beteckning, ord
- 85 **perinde -ac/atque** på samma sätt - som, lika väl - som, både - och (om *atque* se § 194) **bona -orum** npl. (subst. adj.) rikedom/ar/
 – Att Tacitus påstår att germanerna inte skulle känna till höstskördens rikedomar beror troligen på en felaktig jämförelse: under hösten skördade romarna vindruvor och frukterna från *pomaria* som ju inte germanerna odlade enligt rad 82; men säden (som man i Italien kan skörda under sommaren) är ju inte mogen för bärgning förrän under hösten i nordligare delar av Europa. Tacitus' påstående att germanerna saknade ett ord för "höst" är, åtminstone till en del, riktigt. Visserligen är, liksom orden för "sommar" och "vinter", också "höst" pangermanskt, men "höst" är ej i första hand en årstidsbeteckning: i nordtyska (eller med en vanligare term: lågtyska) betyder *Herbst* 'höst' men i sydtyska (=högtyska) betyder det 'skörd(etid)', såsom det etymologiskt motsvarande engelska ordet *harvest*. Dessa ord, liksom kanske även det svenska *höst* (fornsv. *hauster*), kommer av urgermanska **harb-ista* (= 'det som har med plockande att göra') med samma stam som i svenska *harv* och lat. *carpo* ('plocka, skörda') och grek. *καρπός* ('frukt'). Den ursprungliga betydelsen i *höst* lever kvar i svenska "inhösta" och danska "høst" = 'skörd/etid'. (Årstiden "höst" heter på danska *efterår*.)
- 86 **funus -eris** n. begravning, likbegängelse **ambitio -onis** f. stor omsorg, "ambition" (jfr ovan rad 2); *nulla ambitio <est>* **id solum observatur**: man lägger sig bara vinn om **lignum -i** n. ved
- 87 **strues -is** f. stapel, trave, hög **rogus -i** m. (lik)bål **odor -oris** m. lukt; väldoft; plur. konkret: väldoftande ämnen (t.ex. rökelse, kryddor, parfym, oljor) **cumulo** 1 trava/stapla upp **sua cuique arma <sunt>**: var och en har sina vapen
- 88 **et equus** = *equus quoque* (och ibland inte bara hästen utan också hundar, slavar och t.o.m. frun)
caespes -itis m. grästorva - Obs det påfallande och konstlade uttryckssättet 'en grästorva reser gravvården' i st. f. *sepulcrum caespite erigitur*; en parallell finns i ett Seneca-brev: *hanc domum utrum caespes erexerit an varius lapis ... nil interest* ('om grästorvor eller olika stenar uppfört detta hus... spelar ingen roll') **arduum et operosum** 'hård och arbetskrävande' **honorem monumentorum** 'hedersbevisning i form av gravmonument' **ut gravem** 'såsom betungande' = 'eftersom den är betungande' - jfr ovan rad 68 *ut inter vinolentos*

TACITUS

- 89 **defungor -functus sum** dep. 3 klara av, fullgöra, -borda (ngt *alqa re*); **defunctus** [*vita*] (som fullbordat livet=) död (= *mortuus*) **aspornor** dep. 1 motsätta sig, vägra (ngn ngt *alci alqd*) **lamentum -i** n. klagan, klagosång **cito** adv. snabbt **dolor -oris** m. smärta, sorg **tarde** adv. sent **ponunt** här = *deponunt* ('lägger bort, upphör med')
- 90 **lugeo luxi** - 2 sörja, visa sorg (Jfr lånordet *luguber*.)

Agrippina d.y., Neros mor
Sådan mor - sådan son

OM NERO

- 1 **Antium -ii** n - omtyckt badort på Latiums kust **post VIII mensem quam** 'nio månader efter det att' **excedo -cessi -cessum** 3 gå bort, gå hädan **XVIII** [= *duodevicesimo*] **Kal(endas) Ian(uarias)** (§ 210, sist i sista sycket) 'den 15 december' [år 37 e.Kr]
De genitura här: 'med anledning av stjärnornas ställning vid hans födelse'.
- 2 I meningen är *vox* ('ett yttrande') subj.; det har ett genitivattribut i *Domiti patris* ('av pappan Domitius'); till detta hör *negantis* ('som sade att inte'), vilket i sin tur styr ack. m. inf. *quicquam ... nasci potuisse*. Predikat i meningen är *fuit* som här konstrueras med två dativer, en *dativus commodi* vel *incommodi* (§ 77) *multis* ('för många') och en *dativus finalis* (§ 80) *praesagio* ('till förebud'); till *multis* hör presensparticipet *coniectantibus* ('som gissade/anade'). Översätt verbformerna i den ordning de står!
- 4 **malo publico** (§ 80) 'till allmän olycka'
- 5 **trimulus** a 3 tre år gammal **amitto -misi -misum** 3 förlora **ex parte tertia** 'till en tredjedel' **heres <erat> integer -tegra -tegrum** oskadd; hel och hållen
- 6 **corripio -ripui -reptum** 3 hastigt gripa, roffa åt sig, försnilla
Gaium <Caligulam> - det var vanligt i testamenten att kejsaren insattes som medarvinge (för att ej denne eljest skulle konfiskera hela arvet!) **bona -orum** npl (subst. adj.) ägodelar, förmögenhet **subinde** kort därpå **relégo** 1 landsförvisa (men *rélego* 3 samla ihop)
inops atque egens 'medellös och utblottad'
- 7 **ámita -ae** f faster **nutrio** 4 amma, uppfoäda; uppfostra **sub** här 'under ledning av'
paedagogus -i m barnledare, "pedagog" (under antiken namn dels på den slav som förde skolgossen till och från skolan, dels på annan slav som hade med pojkens uppfostran att göra)
saltator -oris m dansmästare **tonsor -oris** m barberare, frisör **verum** men
- 8 **adipiscor -eptus sum** dep 3 (upp)nå, få **recípero** 1 återfå, -vinna **vitricius -ii** m styvfader
- 9 **ditor** dep 1 bli rik (av *di[ve]s*, *di[vi]tis*) **gratia** 'inflytande'
révoco 1 återkalla (från landsflykt) **restituo -stitui -stitutum** 3 återinsätta (i gamla rättigheter)
usque eo ... ut ända (dit=) till den grad att
- 10 **emáno** 1 flyta ut; utspridas (om t.ex. rykte) - styr här en ack.m.inf. <*quosdam*> *missos <esse>*
vulgus -i n (!) folk, den stora massan **meridio(r)** (dep) 1 vila middag, hålla siesta
quasi aemulum 'som om <han vore> en rival'
- 11 **strangulo** 1 strypa (§ 164,1) **Additum <est> fabulae** ('Det tillades till historien') styr en ack.m.inf. *eosdem refugisse* **draco -onis** m drake; orm **pulvinus -i** m (huvud)kudde
se proferre visa sig
- 12 **exorior -ortus sum** dep 4 uppstå ur/genom ngt (*alqa re*)
depre(he)ndo -pre(he)nsi -pre(he)nsum 3 gripa, få tag i **cervicalia -ium** npl (kroppsdelarna vid) halsen
- 13 **serpens -entis** m orm **exuviae -arum** fpl (avdraget) skinn **armilla -ae** f armring
bracchium -ii n arm
- 14 **gesto** 1 bära **aliquamdiu** rätt länge **taedium -ii** n leda, hat
extremis suis rebus (abl. abs.) 'i slutet av sitt liv'
- 15 **requisiit** biform t. *requisivit*
- 16 **alqm alci in disciplinam tradere** sätta ngn i lära hos ngn, ge ngn ngn som lärare (i passivum: ngn får ngn som lärare)

OM NERO

- 18 **M'**. - förkortning f. Manlius, skiljes från **M.** = Marcus; Asinius och Acilius var konsuler år 54 e.Kr. Nero var då 17 år gammal **in deterius** 'till det sämre'
portendo -tendi -tentum 3 förutsäga, varsla om
creber crebra crebrum tät, ideligen före-/återkommande
- 19 **prodigium -ii** n jättecken, förebud **signum -i** n här: fälttecken, standar
tentorium -ii n tält **arsére** - § 38, II. 1 - av **ardeo arsi arsum** 2 brinna
fastigium -ii n (främre) gavel, gavelspets, (tak)ås **examen -minis** n här: svärm
apis -is f bi
- 20 **insído -sédi -sessum** 3 sätta sig, slå sig ner
- I den fortsatta redogörelsen för inträffade märkligheter övergår Tacitus till indirekt tal (*oratio obliqua*, § 196); så markerar han att återger hörsägnen som han ej själv går i god för. -
biformes hom. partus 'foster, till hälften människa, till hälften djur' eller 'foster, till hälften man, till hälften kvinna' **sus suis** m o. f svin, gris **fetus -us** m avkomma; *suis fetus* 'griskuling' **edo -didi -ditum** 3 ge ut, alstra, (fram)föda *editum* <esse> - predikatsled som rättar sig bara efter det närmaste subjektsledet; det hör alltså även t. *bif. hom. partus* (§ 56 A 4) **accipiter -tris** m hök, falk **unguis -is** m nagel, klo
- 21 **ostenta** (subst. perf. part. av *ostendo* 3 visa) = *prodigia* **deminutus numerus** 'minskningen av antalet' - participförbytning § 137 **quaestore, aedili** (= *aedile*) ... **defunctis** - jfr § 56 A 1
- 22 **defunctus** [*vita*] = *mortuus* Ordna: *in praec. pav. <erat> A., metuens vocem C. ...*
vox - se rad 3
- 23 **temulentus** a 3 rusig, drucken **iecerat** 'hade kastat fram, hade låtit undslippa sig' - styr en ack.m.inf. *fatale sibi* <esse> **fatalis** a 2 ödesdiger, -bestämd
flagitium -ii n liderlighet, utsvävning **ferre** bära = stå ut med
- 24 **agere et celerare** (hendiadys § 206, 3) 'handla skyndsamt'
statuo -ui -utum 3 sätta, ställa (fast); besluta (Vad Agrippina gör med anledning av Claudius' yttrande återkommer Tacitus till i rad 38.) **perdita Lepida** - abl. abs.; *perdo -didi -ditum* 3 förgöra, röja ur vägen
- 25 **sobrína -ae** f syssling **prior** här: äldre **Gnaei mariti eius** 'hennes [första] make Gnaeus [Domitius Ahenobarbus, Neros pappa]'
- 26 **claritudo -dinis** f här: hög ställning; *parem sibi claritudinem* <esse> ('att lika hög ställning var för henne' =) 'att hon hade lika hög ställning [som Agrippina]'
disto (endast i presensstammen) 1 skilja sig, vara olik **uterque utraque utrumque** båda, var och en (av två) - Obs! singularis i latin men pluralt i svenska; predikatet här dock i pluralis (s.k. *constructio ad sensum* 'konstruktion efter betydelsen')
impudícus a 3 okysk **infamis** a 2 ökad
- 27 **haud** icke (negerar enstaka ord, ej hel sats) **aemulor** dep 1 rivalisera (*alqa re* i /fråga om/ ngt)
qua prospera 'några positiva egenskaper'
- 28 **certamen acerrimum** - lägg till ett passande predikat! **an** eller - se § 158, 3, b
praevaléo -valui - 2 ha störst inflytande
- 29 **blandimentum -i** n smicker **largitio -onis** f frikostighet; generös gåva
devincio -vinxi -vinctum 4 binda, fånga; *devinciebat* s.k. imperfectum de conatu: (för)sökte fånga **trux truci** a 1 barsk, hård; **truci Agrippina** abl. abs. (§ 139, 2)
contra här adv.: tvärtom **minax minacis** a 1 hotfull
- 30 **imperito** 1 härska, regera
nequeo - § 44, 4 - som kontrast till *tolerare nequibat* får man till *dare* tänka sig *quibat*

OM NERO

- 31 **ceterum** för övrigt **obicio -ieci -iectum** 3 kasta fram, emot; anklaga; *obiecta sunt* 'framfördes anklagelser [mot henne]' **quod** (för) att §185, 2) **princeps -cipis** m ledare, den förste; under republikens tid en hederstitel som tilldelades en framstående senator - *princeps senatus*
devotio -onis f här: besvärjelse **peto** här: söka komma åt
- 32 **coërcitus** (perf. part. av *co-erceo* 2 hålla samman) 'disciplinerad' **per** (vid ortsuttryck ofta=) överallt i **agmen -minis** n skara, hop **mors indicta <est>** 'dödsdom avkunnades'
- 33 **adversor** dep 1 motsätta sig **promo prompsi promptum** 3 ta fram; framhålla (m. ack.m.inf. *certam sibi perniciem <esse>*) **inter proximos** 'bland sina närmaste vänner'
- 34 **ferebatur** 'sades' **potior** dep 4 (imperf. konj. dock efter 3) bemäktiga sig (ngt *alqa re*, sällan *alcis rei*); *rerum potiri* få högsta makten **Caesarem = Claudium**
- 35 **mereor meritus sum** dep 2 vara mån om, göra mycket för (*de alqo*); *Caesarem meritum <esse>* - oratio obliqua, ett referat av vad Narcissus sade till sina vänner (§ 196, I, 1)
usui eius 'till gagn för honom' **impendo -pendi -pensum** 3 betala; här: offra
moles -is f tung massa, oformlig klump; tryck
- 36 **valetudo -tudinis** f hälsa; hälsotillstånd; *valetudo adversa* ohälsa
refoveo -fovi -fotum 2 återuppliva, stärka, återhämta; *refovendis viribus* (final dativ 'för att ...' § 142, 4 [sid 156 högst upp])
mollitia -ae f mildhet **caelum** här: klimat **salubritas -tatis** f hälsosamhet
- 38 **scelus -eris** n brott **olim** adv fordom, för länge sedan **certus** a 3 säker, viss (+ gen.) 'som för länge sedan bestämt sig för <att begå> ett brott' **properus** a 3 snabb; här: snabb att utnyttja (ngt *alcis rei*) **egens** (pres. part. t. *egeo -ui* - 2) utblottad, utan (ngt *alcis rei*)
- 39 **venenum -i** n gift **repentínus** a 3 plötslig, alltför snabb(t verkande)
praeceps -cipitis a 1 huvudstupa; här: våldsam; *rep. et praec. <veneno>*
facinus -oris n gärning; (ill)dåd
prodo -didi -ditum 3 lämna fram: förråda, avslöja; berätta (så i rad 41)
lentus a 3 långsam(t verkande)
- 40 **tabidus** a 3 upplösande, förtärande; här: smygande
déligo -légi -lectum 3 (ut)välja; **delegisset** konj. t. fut. exactum, se §§ 150 och 154
ne...rediret - huvudsats i oratio obliqua (§ 196,II,1): 'finge inte Claudius återvända' eller 'var det risk, trodde hon, för att C. skulle återvända' **admotus supremis** ('förd till det sista' =) 'när han närmade sig slutet <av sitt liv>' **fili** = *Britannici*
- 41 **différo** uppskjuta, försena **artifex -ficis** m konstnär (*talium* npl gen. 'i sådant')
- 42 **vocabulo** 'vid namn, som hette' **veneficium -ii** n giftblandande, -mord
damno 1 döma (för ngt *alcis rei*)
- 43 **ingenium -ii** n här: uppfinningsrikedom **paratum <est>**
virus n (! - endast nom. och ack. sing.) gift **minister -tri** m här: handhavare; ('vars handhavare blev H.' =) 'som H. fick hand om' **e spadonibus** 'en av eunuckerna'
- 44 **gustus -us** m smak(ande), avsmakning (för att skydda sig mot förgiftad mat hade de romerska kejsarna tvingats "anställa" särskilda personer - *gustatores* - som skulle avsmaka maten i förväg inne vid bordet) **soleo sólitus sum** halvdep 2 bruka, vara van
adeo adv till den grad, så (syftar ofta fram på ett *ut* 'att')
pernotesco -notui - 3 bli allmänt bekant
- 45 **infundo -fudi -fusus** 3 ingjuta, inspruta
bolétus -i m (ätlig svamp) rörsopp, Karl Johan-svamp (?) **medicamen -minis** n preparat, gift

OM NERO

- 46 **socordia -ae** f tokighet, tosighet, galenskap **-ne...an <eset>** § 158, 3, b) - typiskt korthugget utelämnar Tacitus före den indirekta frågan ett led med den ungefärliga innebörden 'utan man undrade' **solvo solvi solútum** 3 lösa; betala **alvus -i** f (!) buk, mage; *soluta alvus* 'diarré' **subvenio -veni -ventum** 4 komma till hjälp
- 47 **ultima** ('det sista' =) 'det värsta' **sperno spreui spretum** 3 försmå, sätta sig över, strunta i **invidia -ae** f avund; motvilja, hat **sibi providere** i förväg förse sig med, skaffa sig, försäkra sig om
- 48 **conscientia -ae** f delaktighet; medvetande; samvete **adhibeo -ui -itum** 2 tillgripa, utnyttja **tamquam** liksom; som om; här 'som om för att' **nisus -us** m ansträngning **évomo -ui -itum** 3 kräkas (upp); <*eius/Claudii*> *nisus evomentis* ('hans/Claudius' ansträngningar då han kräktes' =) 'honom i hans ansträngningar att kräkas' **pinna/penna -ae** f fjäder, (ving)penna
- 49 **rapidus** a 3 snabb(t) verkande) **illíno -lévi -lítum** 3 smörja in **fauces -ium** fpl svalg, strupe **demitto** 3 föra ned **incipio** 3 (på)börja, företa
- 50 **pérago -égi -actum** 3 genom-/slutföra, fullborda
- 51 **votum -i** n löfte; bön **incolumitas -tatis** f oskaddhet, välfärd
- 52 **núncupo** 1 högtidligt uttala, avlägga **cum** (adversativt, + konjunktiv) under det att, medan (däremot) **exánimis** a 2 (utan ande =) livlös **fomentum -i** n omslag, förband **óbtego -texi -tectum** 3 hölja (över), täcka; subjekt 'han' (=Claudius) **dum** (temporalt, + pres. indikativ) medan, under det att; *dum quae res* etc. 'medan de saker som skulle till för att säkra Neros maktställning ordnades' - *forent = essent; firmando imperio* final dativ
- 53 **velut** liksom, såsom **solacium -ii** n tröst
- 54 **tenere - appellare - demorari** historiska infinitiver (§131) **amplexus -us** m omfamning, famn **os oris** n mun; ansikte (men **os ossis** n ben[knota]) **effigies -iei** f (av)bild; staty; 'kallade honom en sann avbild av sin fader(s) anlete'
- 55 **ars artis** f här: knep **demoror** dep 1 uppehålla, fördröja
- 56 **attineo -ui -tentum** 2 hålla kvar, tillbaka **aditus -us** m tillträde; audiens; ingång **crebro** adv ideligen **vulgo** 1 sprida ut, bekantgöra
- 57 **quo** här: för att, på det att **miles** - kollektiv singularis 'soldaterna' (§ 59) **ago** här intransitivt: leva, vara **monitum -i** n (för-/upp)maning; profetia **Chaldaeus -i** m kaldé (medlem av en babylonisk prästkast, bekant för kunskaper i astronomi, astrologi och magi)
- 58 **advento** 1 komma, inträffa
- 59 **tertium ante Id[us] Oct[obres]** 'den 13 oktober' (år 54 e.Kr.) **foris** -is f dörrhalva, den ena dörren i en dubbeldörr; plur. (dubbel)dörr **repente** adv plötsligt **diduco -duxi -ductum** 3 föra isär, åt sidan, öppna **comitor** dep 1 följa
- 60 **cohors -hortis** f kohort (truppavdelning bestående av 600 man; här avses en av de nio, senare tio, *cohortes praetoriae* som utgjorde det inte minst vid kejsartillsättningar mycket viktiga kejsargardet, den kejsrerliga livvakten) **excubiae -arum** fpl vakt(post) (av *excubo* 1 ligga ute; hålla vakt - nedan rad 71) **praefectus -i** m prefekt - här avses Burrus som var *praefectus praetorii* eller *praetoriarum cohortium*: kommendant för den kejsrerliga livvakten i Rom, en person av utomordentlig betydenhet och med mycket stort inflytande

OM NERO

- 61 **faustus** a 3 lyckosam, gynnsam; *faustae voces* 'lyckönskningar' **excipio** 3 mottaga
indo -didi -ditum 3 här: sätta i, placera i (ngt *alci rei*) **lectica -ae** f bärstol (i Rom ett mycket
vanligt fortskaffningsmedel, särskilt som det var förbjudet att åka i vagn på vissa gator)
ferunt 'man berättar' **respecto** 1 se sig om, titta sig omkring
- 62 **auctor -oris** m upphovsman, sagesman, rådgivare; *nullo ... auctore* abl. abs. 'då ingen gav
order (i motsatt riktning=) av motsatt innebörd'
quae offerebantur - objekt till *secuti sunt*: 'de order som gavs'
- 63 **congruens** a 1 passande, överensstämmande (med ngt *alci rei*); *congruentia tempori* 'det som
passade (för) tillfället' **praefor** dep 1 (bara vissa former brukliga - se lex.) inledningsvis yttra,
förklara **donativum -i** n extra gåva, gratifikation **ad exemplum** 'efter föredöme'
- 64 **imperator** (subj. pred.fyllnad) 'som kejsare' **consaluto** 1 samfällt hälsa
secuta <sunt> **patrum/senatus consultum -i** n senatsbeslut
- 65 **dubitatum est** 'ifrågasattes' (det hände inte sällan efter en kejsares död att pretoriangardet
utropade en ny kejsare men att denne ej accepterades av trupperna ute i provinserna)
caelestes honores - syftar på Claudius' apoteos¹
funus -eris n begravning **sollemne -is** n (subst. adj.) högtidlighet, fest
- 66 **perinde ac/atque** 'precis som, alldeles som' - efter ord som betecknar likhet betyder *ac/atque*
'som' (*similis, idem ac*), efter ord som betecknar olikhet 'än' (*alius ac*)
divus a 3 gudomlig; här: till gudarna upphöjd **aemulor** dep 1 söka efterlikna
proavia -ae f farfars mor (Livia, Augustus gemål, som i ett tidigare gifte fått bl.a. sonen
Tiberius, som senare adopterades av Augustus och efterträdde denne; Tiberius adopterade i sin
tur sin avlidne bror Drusus' son Germanicus, som i sitt äktenskap med den högt ansedda och
moraliskt oförvitliga Agrippina d.ä. fick bl.a. dottern Agrippina d.y., Neros mor)
- 67 **recitatum <est>**
privignus -i m styvson; *antepositus filio privignus* 'det att styvsonen föredragits framför sonen'
(förbytt particip § 137) **turbo** 1 här: skapa revoltstämning (hos ngn *alqm*)
- 69 **summa -ae** f högsta ledningen (över ngt *alcis rei*)
- 70 **signum -i** n här: lösen **excubans** vakthavande **per publicum** 'bland allmänheten, offentligt'
- 71 **veho vexe vectum** 3 forsla, föra; i pass. färdas (rida, segla etc.) **ex** här: enligt
praescriptum -i n föreskrift; här: politiskt testamente **imperaturum <esse>** se - ack.m.inf.
styrd av *professus*; **profiteor -fessus sum** dep 2 tillkännage
- 72 **liberalitas -tatis** f frikostighet **clementia -ae** f mildhet **comitas -tatis** f förbindlighet,
vänlighet; substantiven i genitiv + *exhibendae* beroende av *occasionem*
exhibeo -ui -itum 2 visa, visa prov på
- 73 **omitto -misi -misum** 3 låta gå sig ur händerna **vectigal -alis** n skatt
aboleo -olevi -oletum 2 förinta; avskaffa **supplicium -ii** n (döds)straff
capite damnare alqm döma ngn till döden (*caput -itis* n huvud)

¹ *apot(h)eos* 'förvandling till gud; upphöjelse till gud(avärlden)' - Både Caesar och Augustus hade efter sin död förklarats som gudar och fick egna tempel och präster. Om Claudius' apoteos har Seneca (som hade landsförvisats av Claudius) skrivit en satir, *Apocolocyntosis Claudii*, 'Claudius förvandling till pumpa': Efter sin död infinder sig Claudius hos gudarna och gör anspråk på att få bli upptagen bland dem. Men den lärde Claudius har talfel och uttrycker sig så att han inte gör sig förstådd. Därför tillkallas Herkules, som på grund av sina vidsträckta resor i världen, är *polyglott* ('en som kan många språk'). Till slut lyckas Claudius göra sig förstådd på grekiska och påstår sig vara trojan. Men gudinnan Febris (feber) har känt igen Claudius och försäkrar att han är från Lyon. Slutet blir att Claudius förvisas ner till underjorden där han döms till att ständigt spela tärning.

OM NERO

- 74 **ut ... subscriberet** - beroende av *admoneretur* som är (subj. o.) pred. i *cum*-satsen
- 75 **campestris** a 2 - bildat till *campus* -i m 'fält'; härmed åsyftas ofta, såsom även här, Marsfältet, ett område omedelbart utanför Rom; det hade i äldre tider använts som mönstrings- och övningsfält för hären; under kejsartiden var det ett friluftsområde, där man kunde ägna sig åt bl.a. olika sporter (inklusive kärleksmöten) **exercitatio -ionis** f övning
admitto -misi -misum 3 ge tillträde till, släppa in **et** = *etiam*
declamo 1 hålla övningstal, öva sig i retorik
- 76 **carmen -minis** n sång; dikt
- 77 **supplicatio -ionis** f bönefest (ägnades vanligen den/dem som räddat staten ur ett svårt läge)
ea pars 'den aktuella delen' **Iuppiter Capitolinus** den kapitolinske Iuppiter (kallad så här med syftning på gudens tempel på Capitolium)
- 78 **dico** 1 (med kort *i*) inviga, helga, tillägna - skiljes från *dico* (med långt *i*) *dixi dictum* 3 'säga'
plurima et varia genera - samordning i latin, men icke i svenska!
(ludi) iuvenales 'ungdomsspel' - instiftades av Nero till minne av den dag då han lade av *toga praetexta* som han burit som *iuvenis*, d.v.s. tills han fyllt 17 år; då blev han *vir* och klädde sig i *toga virilis*
- 79 **gladiatorium munus (muneris)** n 'gladiatorspel'
- 80 **sub eo** 'under hans regering(stid)' **et - et - et** dels - dels - dels
animadverto -verti -versum 3 (vända sinnet mot =) a) lägga märke till, se, b) bestraffa
co-erceo -ui -itum 2 stävja, förbjuda **instituo -ui -utum** 3 instifta; här: införa nya påbud
adhibere modum 'sätta en gräns'
- 81 **sumptus -us** m utgift; här: statsutgift **publicae cenae** 'måltider på statens bekostnad' (för Roms proletariat) **sportula -ae** f matkorg; liten matportion; matpengar
rédigo -égi -actum 3 inskränka, reducera **interdico -dixi -dictum** 3 förbjuda (*ne* att)
quid cocti (§ 68, 3, Märk!) 'någon lagad mat' (*coquo coxi coctum* 3 koka; steka)
popína -ae f krog
- 82 **(h)olus -eris** n grönsak, köksväxt **ven-eo -ii -ire** (gå till salu=) säljas (jfr *venio veni ventum* 4 komma) **cum** (+ konjunktiv) här adversativt: medan däremot, under det att
nullus non åtskillig **obsonium -ii** n sovel (kött och fisk) **propono -posui -positum** 3 sätta fram; servera; skylta med **affligo -flixi -flictum** 3 nedslå; skada, hemsöka
- 83 **superstitionis novae ac maleficae** (gen. qualitatis) 'som omfattade en ny och skadlig vidskepelse'
- 84 **petulantia -ae** f fräckhet **sensim** adv så småningom, sakta; omärkligt
occulte adv hemligen, i smyg
- 85 **velut iuvenili errore** 'liksom i ungdomligt oförstånd' **exerceo -ui -itum** 2 (ut)öva, ägna sig (åt ngt *alqd*) **sed ut** 'men dock så att' **dubium alci est** ngn tvivlar (m. ack.m.inf.)
naturae, aetatis esse bero på naturen/karaktären, åldern
- 86 **crepusculum -i** n skymning **adripio -ripui -reptum** 3 rycka åt sig; här: hastigt sätta på sig
pilleus -i m filthatt; huva **galérum/us -i** n/m skinnmössa
- 87 **vicus -i** m kvarter; gata **ludibundus** a 3 skojande, glammande
nec sine pernicie 'ej utan livsfara [för andra]' **siquidem** eftersom
redeuntes (obj. t. *verberare*) 'dem som var på hemväg'
- 88 **repugnantes** (obj. t. *vulnerare*) 'om de gjorde motstånd' **cloaca -ae** f kloak
demergo -mersi -mersum 3 dränka **assuesco -suevi (-suetum)** 3 vänja sig vid; i perfekt-stammens former: vara van, bruka **effringo -frégi -fractum** 3 bryta upp, bryta sig in i
- 89 **expílo** 1 plundra, råna

Upplysningar till NÅGRA RECEPT

Stavning och former är icke normaliserade. Det klassiska latinets formsystem i upplösning.

ossus i st.f. *ossum*, biform till *os ossis* n ben[knota] **spina -ae** f tagg; fiskben **fauces -ium** fpl svalg, strupe, hals **heserit** = *haeserit* Om utgivaren läst rätt i handskriften måste *pedes* fattas som singularform; men *mittatur* bör kanske läsas *mittantur* **conc(h)a -ae** f musselskal; liten skål, fat **item** (ett favoritord i texter av denna typ) likaså, dessutom **areta -ae** f = *spina* (jfr franska *arête* f med samma betydelse) **exiet** = *exibit* (oregelbundna verb blir regelbundna)

ebrietatem ackusativformen som grundform - *ebrietatem* subjekt till *fiat* - i överensstämmelse med utvecklingen i franska (och svenska) **de domo tua** - prepositionsuttryck i st.f. rent kasus **calido lacte** fungerar som objekt till *bibe* (möjligen med samma betydelse som partivuttryck i franska *du lait chaud*) **sities** verbet har tydligen samma bibetydelse som 'vara törstig' kan ha i svenska

infans -fantis m o f spädbarn **plure** = *ploret* **utrasque** ('båda') pluralis begripligt nog, men i klassiskt latin används singularis; bestämning till **tempora** av *tempus -oris* n tinning **ab omni tali periculo emendatur** ('botas från all sådan risk' d.v.s.) botas helt och hållet från att riskera göra något sådant

ad cordis pulsio[nem] 'mot hjärklappning' **sanat** - en i många recept upprepad försäkras: 'det botar'

Några ordupplösningar till EVANGELIUM SECUNDUM MARCAS ARGENTI:

- 1 **secundum** (prep m ack) utmed; enligt **marca -ae** f. mark(er) (mynt)
- 5 **ostiarius -ii** m. portvakt
- 6 **egénus** a. 3 utblottad **calamitas -atis** f. olycka
- 7 **perditio -onis** f. fördärv **sapio** 3 här: veta (jfr fr. *savoir*, sp. *saber*)
- 9 **donec** (efter negation) förrän **novissimus** (superlativ av *novus*) sist
- quadrans -antis** m. skärv, öre
- 11 **camerarius -ii** m. kammarherre **tantos**=*tot* (*tam multos*)
ante foras utanför dörrarna, ut
- 12 **consolatio -onis** f. tröst
- 13 **incrassatus, inpinguatus, dilatatus** 'grov, fet, lång'
- 14 **seditio -onis** f. tvist
- 15 **inter eos**=*inter se*
- 16 **infirmitas** 1 göra svag, sjuk
- 17 **electuarium -ii** n mos (här om ett läkemedel som var berett som mos innehållande *aurum et argentum*)
- 19 **seduco** 3 vilse-, förföra **inanis** a. 2 tom
- 19 **quemadmodum** såsom

APPENDIX

(i anslutning till *Euangelium secundum marcas argenti*)

DEN ÄLDSTA SVENSKA SATIREN

(efter utländska förebilder)

Handskriften delvis från 1457; texten här efter Erik Noreen, *Fornsvensk läsebok**Hær sigx aff ('om') abotum allum skemptan myklæ*

Tha herra abota ganger i kloster in, tha ser han munkar sina wæl klædda. Tha stryker han hættæ aff hoffde sina, at ænne hans ma skina om kloster alt. Sidhen ganger herra abota ater och fram, *ther til* ('tills') han komber til *koua* ('cell') sins, wæl skoader badhæ medh *bozskom* ('filtskor') och adrom skom. Herra abote ær klædder wæl. Han haffuer twa skinkiortla, annan aff lambskinnum och annan aff graskinnum. Han haffuer fyræ *scapplara* ('skapular, axelkåpa') och fyra *kuffla* ('kåpa med kapuschong').

Æn ('Men') ther til komber om sidher, at bordh lætz fram. *Æn* engin tunga *giter talt* ('förmår räkna') rætte tha, som in komma firi herra abota. *Æn* herra abote æter ekki thet, som fyræföt ær; han æter gaas och høns och ænder och alskona fugla; han æter och fiska: geddo och lax och braxn och *attæ* ('åtta') fiska sudna och sæxtæn stektæ och nio giordæ i *piper* ('peppar'). Siden æter han tio fiska och *æn* ('ännu') tio *sinnum* ('gångar') tio fiska.

Flæsk ma han ey ætæ, thy at thet ær fyræföt. Tha læter han *wellæ* ('koka') thet i pannu, ther til alder *moster* ('must') ær *wr thy* ('ur det'). Siden læter han sla thet i en *disk* ('tallrik') och *tæfkar* ('läppjar, [prov]smakar') ther aff, och siden sæter han thet a mun sin och super aff *hwan supæ* ('varje droppe'), fyre thet war goth feth spadh.

Aldrik ma herra abote kaku ætæ, fore thy at hon ær *tæfflæs* ('smaklös'). Tha *rætis* ('sätts') in egh fore abotan. Tha æter herra abote fæm eg stekt och fæm sudin och fæm giord j gryto och fæm j panno och fæm sudin j *kale* ('i kål') och fæm *kolhuppæd* ('glödstekta?'). Siden æter herra abote *wtan widh* ('dessutom') fæm eg och fæm sinnom fæm eg.

Forbudhit ær honum mere at ætæ. Loffuat ær honum at drikka. Tha bærs in twa stora *nistor* ('kannor?') fore herra abota. Tha taker herra abota och sæter *adhra* ('andra', d.v.s. 'den ena') a vinstre hand sin och andra a høgro. Tha taker han badha nistunar, wtsuper lithit aff och ser, huru honum *gætæ aat* ('det behagar'). Tha siger herra abote til *thera* ('den') nistu, [:som] a vinstræ hand ær, thy at ther ær onth øll j: "Hæffuin wt *tha* ('denna') *bansatta* ('förbannade') nistuna!" *Æn* til hina *adhra*, som stander a høgro hand hans, sigher herra abote, thy at ther ær j *mylskæ* ('mölska' - söt mjödartad dryck) eller goth humblæøll: "Hit, min kære *gudzsoff* ('fadder')!" och griper hona i fampn sin och dricker en starkan *muladryk* ('klunk passande en mule'). Siden drykker herra abote fore helghe kirkio, at Gud frælssi hona. Annat *sinn* ('gång') drikker herra abote fore got *ar* ('år/sväxt'), at Gudh giffui goth ar bondhom. Tridhiæ sin drikker herra abote fore synder och glømsko *alla brødra* ('alla bröders'). Fiærde sinne drikker herra abote fore *staplin* ('stapeln', d.v.s. 'tornet'), som stander j Babilone, at han falle eyg. Fæmte sinne drikker herra abote fore stora klokkona, som stander j Lund, at hon brytis ey. Swa drikker herra abote siw sinnom och siwtigi.

Siden ganger herra abote fran borde och siger: "Miserere mei, deus!" och thakker Gudhi, at han ær wæl mætter och wæl drukken. Siden han haffuer lesit *tiider* ('tideböner') sine, tha later han göræ sik alskona *supan* ('dryck'), at han warder ey trangbrystader. Han later ther j win och piper och ingefæræ. Thesso thry göræ han swa hæten, at swetten rindher aff hwario *hare* ('hårstrå'). *Æn* then samma *ember* ('imma'), som gar wr herra abota halsse, swemar om ænne hans *alt* ('hela') och hoffwdh. Och within thet *sannelika* ('förvisso'), at thenne ember wræker alt har aff herra abota. Och fore thæs saker æræ allæ abota flinskallutte. - Swa lyktæs thenne fabula.

Utdrag ur biskop Hans Brasks *Calendarium Oeconomicum* (1513 - 1527). Efter avskrift av Per Kylander tryckt i *Linköpings biblioteks handlingar*. I. (1793). - I avskriften tecknas litet s i början och inuti ord med frakturstilens *f*-liknande tecken för *s* (utan "tvärså" till höger): satt jämföra med frakturstilens *f*. Av praktiskt-pedagogiska skäl återges detta *s* med *kursiverat s*.

JANUARIUS

Laatt försla aff Suderköping fisk, saltt &c. med före är.

Köop kläde naar swa är köop. Item näfver. Item baatspiik. Item saltfisk bast til Röne hoffslag skoffla spada selspek a Pauli til Scolastice.

Hug in Ny thet tymber som waractogt skal bliffva.

FEBRUARIUS

Köop i Wastena hafragryn oc ärther til halffva aareth. Olia oc salt fisk naar köp är til Sommaren. Item Skansk sill.

Köp Skanska sill om swa görs behoff. Item laath hemkoma chatisse ved Klyffva oc torka och sedan binda. Item laath binda Sommer noot näth skötar, lanor oc miärda. Catisse ved skal wara V alna langer ey meer

MARTIUS

Laat sätia thina Katisor paa nyd oc ey i i nedom.

Laat rensa oc qvista trädgården i Mars nedom. Laat gella thine grise oc merkia thin swiin för än the köras a markena oc skriiff a veggena huru mang the ära.

Item acta til Varfiske med liuuster miärda oc nääth at ey försymes fiskialeken.

Item Läg under tina sleda dröger höö träa oc andra alla tina sleda tha thuu them inläther.

NOVEMBER

Laat opdraga batha ock ökior.

Laat rökia thet flesk thuu vil ey hersna skaal.

DECEMBER

Om Thome köp hoffslaag vilbradh fersk fisk til Juul, taakspiik.

JANUARI

Låt forsla fisk, salt etc. från Söderköping, medan det är [släd]före.

Köp kläde när sådant köp kan göras. Likaså näver.

Likaså båtspek. Likaså saltfisk, bast till Rönö, hovbeslag, skovlar, spadar, sälspäck från Paulus' [dag = 25 jan.] till Scholasticas [= 10 feb.].

Hugg vid ny[måne] det timmer som skall bli varaktigt [hållbart].

FEBRUARI

Köp i Vadstena havregryn och ärter för halva året[s behov]. Olja och salt fisk, när det kan köpas, [så att det räcker] till sommaren. Likaså skånsk sill.

Köp skånsk sill om så behövs.

Låt likaså ta hem katsavirke [katsa föregångare till ryssja], klyva och torka [det] och sedan binda [ihop till katsor]. Låt likaså binda sommarnot, nät, skötar, lanor[= nät med kil mellan träramar] och mjärdar. Katsavirket skall vara fem alnar, ej längre.

MARS

Låt sätta ut dina katsor i ny och ej i nedan.

Låt rensa och kvista trädgården vid nedan i mars.

Låt gälla dina grisar och märka dina svin innan de drivs ut på [betes]marken och skriv upp på väggen hur många de är.

Se likaså till vårfisket med ljuster, mjärdar och nät så att fiskeleken ej försummas.

Lägg likaså [något] under dina (släd)drögar [drög ett slags släde el. kälke], höslädar [?] och alla dina andra slädar då du sätter in dem.

NOVEMBER

Låt dra upp båtar och ekor.

Låt röka det fläsk som du ej vill skall härskna.

DECEMBER

Köp vid Thomas[dagen = 21 dec.] hovbeslag, vilt, färsk fisk till jul, takspik.

Matordningen i biskop Hans Brasks hus

- ett utdrag från *Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Månadsblad*, 157 - 159 (1885), utgiven av H. Hildebrand. (Stavningen lätt normaliserad. / betecknar radslut.)

Til gestabodh rättther

första dagh

skinka oc/ lumbär/ färsth koköth och/
bakada struffuor/ höns i bigoth och/
iiii stycke moos/ raa willebraadh oc/
bakada mwsköl [fel för *muskot*?]/
steek och j huithmoos

Til afftonen

koköth medh saltwaten oc/ gaasakraas/
swinarygh oc golth moos/ lambaköth och/
bachada rwsin oc mandel

Maanedaghen om middaghen

skinka oc winsuppa/ färsth koköth/ stekt
fisch/ swinasteeck oc/ fersch fisch medh sodh/
faraköt oc/ fersk lax med blodh/
äggia ost och gult moos

Til afftonen om maanedaghen

röekt faaraköth/ oc hersagröth/ koköt med
saltavaten/ oc fersk fisk medh sodh/ swinerygh oc
saltgrön/ lax saltgrön/ gammal ost

Rättther i longafastonne...

Fregedaghen

Stekt olia bröd med olia honog/ och yrther/
stekte sikelögör och skaanungx/ sil eller
rierska byttor/ bigoth aff aal eller lax/
finska gedder med olia/ steekfisch eller
bachadh/ grynsäk/ galree/ syltapäror/
oraadh öfflätes kakwr

Paaschadagh

förestech offuer alt til endan/ winsuppa/
groffmat/ äg offwer alt bordhet/ lumbär/
färsch fisch med saltwaten/ en bachad rath/
smaa steech/ osth oc frucht

Til afftanen

äggiamiölk/ groffmath/ en rath fisch/
äggiaflada/ stechen oc osten

Till gästabudsrätter

första dagen

skinka och blodpölsa [? el. svartsoppa?];
färskt oxkött och bakade struvor; höns i
gelé och fyra sorters mos; nysaltat vilt och
inbakade muskotnötter [?];
stek och 1 vitmos

Till aftonen

oxkött med saltvatten och gåskrås;
fläskkarré och gult mos; lammkött
och inbakade russin och mandlar

Måndagen vid middagen

skinka och vinsoppa; färskt oxkött; stekt fisk;
grisstek och färsk fisk med spad;
färkött och färsk lax med blod;
äggost [= ostkaka?] och gult mos

Till aftonen på måndagen

rökt färkött [= fårfiol?] och hirsgröt; oxkött med
saltvatten och färsk fisk med spad; fläskkarré och
nysaltad lax; nysaltad gammal ost

Rätter i långfastan...

(Lång)fredagen

Stekt oljebröd med olja, honung och örter;
stekta siklöjor och skånsk sill eller
piggvar från Rügen; aladåb av ål eller lax;
finska gäddor med olja; stekt fisk eller
inbakad grynsäck; gelé; syltade päron;
gorån; oblater

Påskdagen

fårstek från början till slut; vinsoppa;
oxstek; ägg över hela bordet; blodpölsa [?];
färsk fisk med saltvatten; en bakad rätt;
liten stek; ost och frukt

Till aftonen

äggmjölk [= omelett?]; oxstek; en fiskrätt;
tunnpannkaka; steken och osten

Retther a jula afftan

försth spikelax widh/ huart cachuläge/
 stechesil och aal med sinap/ stoffisch medh
 rusin och mandol/ skaanungx sil och
 smaa sill sudhen/ fersk fisch medh sodh/
 longor medh ölia eller/ bergera fisch/
 salthawatenfisch/ finsche geddor eller
 annan/ torfisch/ stekefisch/ botnalax/
 äple och nöther

A jula dagh

förestech genom bordhet/ lumber/
 skinkafatheth/ pasteel eller sodh af koköt/
 smaa stechen äggia ost eller botthermos/
 en bachad räth clenäte/
 äple päror oc gammal ost

Til afftonen

groffmath/ willebraadh med sodh/ ny steekt
 ung höns eller/ smaa fugla/ bigoth aff tungor med
 rusin och mandel/ fersch fisch medh saltwaten/
 kaal steech/ clenäte oc gammal osth

Rätter på julafton

först spicken lax vid varje brödkakeplats*;
 stekt sill och ål med senap; lutfisk med
 russin och mandel; skånsk sill och
 småsill; kokt färsk fisk med spad;
 långa med olja eller fisk från Bergen;
 saltvattensfisk; finska gäddor eller
 annan torkad fisk; stekt fisk; Bottenvikslax;
 äpplen och nötter

På juldagen

fårstek under hela middagen; blodpölsa;
 skinkfatet; pastej eller oxbuljong;
 den lilla steken; äggost eller smörmos;
 en portion bakade klenäter;
 äpplen, päron och gammal ost

Till aftonen

oxstek; vilt med spad; nystekt unghöns
 eller småfåglar; aladåb av tungor med
 russin och mandel; färsk fisk med saltvatten;
 "kall-skuret"; klenäter och gammal ost

*I stället för tallrikar användes förr en brödkaka att lägga upp maten på; måltiden avslutades med att man åt upp denna kaka som blivit indräkt med de olika rätternas smaker och spad.

S(igillum)•IOH(ann)IS•DEI•GRA(tia)•EP(iscop)I•LIN•COPEN•SIS

Hans Brasks sigill

“Härtill är jag nödd och tvungen.”